

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Φιλοσοφική Σχολή
Τμήμα Φιλοσοφίας – Παιδαγωγικής
Τομέας Φιλοσοφίας

Η Σημασία του Έρωτα στο Συμπόσιο και στο Φαίδρο του Πλάτωνα

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Κωφίδου Χριστίνα, ΑΕΜ: 619

Επιβλέπων Καθηγητής: Κάλφας Βασίλειος

Θεσσαλονίκη 2012

«Πολύ κρείπτων ἐστὶν ὁ τῆς ψυχῆς ἢ ὁ τοῦ σώματος ἔρωσ ».

Ξενοφών, 430-355 π.Χ., Αρχαίος Έλληνας ιστορικός

«Το μεγαλύτερο αμάρτημα στον έρωτα είναι η αδιαφορία».

Βολταίρος, 1694-1778, Γάλλος φιλόσοφος & συγγραφέας

«Ο πλατωνικός έρωτας είναι ένα ηφαίστειο χωρίς εκρήξεις».

André Prénost, 1910-, Γάλλος διανοούμενος

«Ο έρωτας φοβάται την αμφιβολία, και όμως μεγαλώνει από την αμφιβολία και πεθαίνει συνήθως μέσα στη βεβαιότητα».

Oscar Wilde, 1854-1900, Ιρλανδός συγγραφέας

«Η ομορφιά του έρωτα δεν βρίσκεται στην αιωνιότητα, βρίσκεται στην προσωρινότητα».

Άγγελος Τερζάκης, 1907-1979, Έλληνας συγγραφέας

«Ο έρωτας και η λογική μοιάζουν με τον ήλιο και το φεγγάρι. Όταν ανατέλλει το ένα, δύει το άλλο».

Κικέρων, 106-43 π.Χ., Ρωμαίος ρήτορας & πολιτικός

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	3
Βιογραφικά Στοιχεία και Έργα του Πλάτωνα.....	7
Το Συμπόσιο.....	11
Η δομή του Συμποσίου.....	14
Οι Πρωταγωνιστές του Συμποσίου.....	16
Ο λόγος του Φαίδρου για τον Έρωτα.....	18
Ο λόγος του Πausανία για τον Έρωτα.....	21
Ο λόγος του Ερυξίμαχου για τον Έρωτα.....	24
Ο λόγος του Αριστοφάνη για τον Έρωτα.....	27
Ο λόγος του Αγάθωνα για τον Έρωτα.....	31
Ο λόγος του Σωκράτη.....	35
Η ιστορία της Διοτίμας για τον έρωτα.....	38
Ο Έρωτας-Δαίμονας.....	40
Ο Έρωτας της Αθανασίας.....	44
Ο Έρωτας-Φιλόσοφος.....	46
Ο Έρωτας για τον Αλκιβιάδη.....	48
Το έργο Φαίδρος.....	52
Η Δομή του Φαίδρου.....	56
Η Θέση του Λυσία για τον Έρωτα.....	59
Η Θέση του Σωκράτη για τον Έρωτα.....	64
Οι Ερωτικές Σχέσεις στο Φαίδρο.....	74
Η Σημασία του Έρωτα στο Φαίδρο.....	80
Έρωτας και Λόγος.....	82
Ο Έρωτας ως Ορμή.....	85
Επίλογος-Συμπεράσματα.....	88
Βιβλιογραφία.....	92

Εισαγωγή

Ο έρωτας είναι ένα θέμα διαχρονικό που απασχόλησε όλους τους ανθρώπους από την αρχαιότητα μέχρι και τις μέρες μας. Είναι μία από τις πιο έντονες και περίπλοκες ανθρώπινες επιθυμίες¹. Σύμφωνα με τη μυθολογία, η σύλληψη του Έρωτα έγινε στους κήπους του Δία την ημέρα που είχε τα γενέθλιά της η Αφροδίτη. Στη γιορτή που έγινε εκείνη τη μέρα προς τιμήν της, παρευρέθηκε και ο Πόρος, που ήταν γιος της Μήτιδας και προσωποποιούσε την πρακτική ευφυΐα. Η Πενία θέλησε και κατάφερε τελικά να συνευρεθεί μαζί του και από τη μεταξύ τους ένωση προήλθε ο Έρωτας. Φυσικό επακόλουθο ήταν ο Έρωτας να γίνει ακόλουθος και θεράπωντας της Αφροδίτης, από τη στιγμή που η γέννησή του συνέπιπτε με τη γέννηση της θεάς Αφροδίτης².

Ο έρωτας μέσα στη διάρκεια των αιώνων αντιμετωπίστηκε με ποικίλους και πολλές φορές αντιφατικούς τρόπους. Επειδή ο άνθρωπος δεν ήταν σε θέση να ερμηνεύσει τη δύναμη που έχει ο έρωτας και την οποία ασκεί πάνω του ωθώντας τον στην ηδονή και στην επιδίωξή της, αρχικά τον αντιμετώπισε ως ένα μυστήριο της φύσης. Στη συνέχεια, δεν ήταν λίγοι αυτοί που αναδείξανε τις αρνητικές πλευρές που έχει ο έρωτας στη ζωή των ανθρώπων κι αυτό γιατί θεωρούσαν ανήθικη τη σαρκική απόλαυση.

Ο Πλάτωνας αντιλαμβάνεται τον έρωτα σε μια μεταφυσική σφαίρα, καθώς αποτελεί το κλειδί που ανοίγει την πόρτα της ψυχής και δίνει τη δυνατότητα στους θνητούς να εισέλθουν στον κόσμο των ιδεών. Μέσα από την ένωση με τις ιδέες που βρίσκονται έξω από τον κόσμο των αισθήσεων, η ζωή του ανθρώπου αποκτά νόημα.

---

¹ Κάλφας & Ζωγραφίδης, 2008: 125

² Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 71

Στην προσπάθεια που κάνει ο Πλάτωνας προκειμένου να αναδείξει τη θεωρία του για τον έρωτα, επιλέγει να αξιοποιήσει μέσα στα έργα του ένα θέμα που είναι ιδιαίτερα προκλητικό και είναι αυτό της παιδεραστίας. Οι απόψεις των περισσότερων μελετητών καταλήγουν σε ένα κοινό σημείο, ότι δηλαδή αποτελεί απόρροια της στρατιωτικής ζωής. «Ειδικότερα, ως θεσμός προέρχεται από τη σπαρτιατική και την κρητική στρατιωτική αριστοκρατία»³.

Στην Αθήνα, οι ομοφυλοφιλικές σχέσεις που είχαν σαν μοναδικό τους σκοπό τη σεξουαλική ικανοποίηση, δεν ήταν κοινωνικά αποδεκτές και, πιο συγκεκριμένα, αποδοκιμάζονταν με τον πιο σκληρό τρόπο, καθώς ήταν και θεσμικά απαγορευμένες. Αυτό όμως που παρατηρήθηκε ήταν ότι μέσα σε ένα πλαίσιο εισβολής των ξένων δωρικών εθίμων μέσα στην κοινωνία της Αθήνας εκείνη την εποχή, η ανώτερη τάξη άρχισε σταδιακά να τις καλλιεργεί⁴.

Ο Σωκράτης και οι μαθητές του ήταν αντίθετοι σ' αυτό το φαινόμενο και μέσα από το Συμπόσιο και το Φαίδρο φαίνεται με τον πιο ξεκάθαρο τρόπο η θεωρία, αλλά και η πρακτική του Σωκράτη. Ένα ακόμη στοιχείο, όπως θα φανεί και μέσα από την εργασία, προέρχεται από το λόγο του Αλκιβιάδη, ο οποίος πολιορκούσε με κάθε δυνατό τρόπο το Σωκράτη, αλλά εκείνος αρνιόταν με πεισματικό τρόπο να υποταχθεί στην ομορφιά που χαρίζει ένα ωραίο σώμα, αντιλαμβανόμενος τον έρωτα σαν μια επιθυμία για την κατάκτηση της γνώσης και της σοφίας, που ξεπερνά τα όρια των αισθήσεων και της σάρκας.

«Ιδιαίτερη σημασία από ερμηνευτική άποψη έχει η ένταξη του θέματος στα πολιτικοκοινωνικά, ηθικά και ιδεολογικά συμφραζόμενα της εποχής, που εν τέλει αποτελούν τη μήτρα παρόμοιων ζητημάτων, πολύ περισσότερο που

---

³ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 21

⁴ Taylor, 1990: 254

σήμερα ο παιδικός έρωτας δεν εντάσσεται στο πλαίσιο των κοινωνιών, ενώ πήρε διαστάσεις ανεξέλεγκτες με άλλες σύγχρονες εξωθεσμικές μορφές»⁵.

Σύμφωνα με τον Συκουτρή, ο παιδικός έρωτας δεν ήταν μια ψυχολογική ή ηθική απόκλιση, αλλά ένας θεσμός της κοινωνίας και ως ένας τέτοιος θεσμός θα πρέπει να μελετηθεί. Οι Αθηναίοι ένιωθαν περηφάνια για την καθιέρωση αυτού του θεσμού και τον είχαν εντάξει σε ένα ευρύτερο παιδαγωγικό πλαίσιο⁶. Η ομόφυλη ερωτική σχέση είχε για τους Αθηναίους χαρακτήρα πνευματικό, καθώς η ένωση αυτή ήταν ηθική, ενώ η παιδαγωγική και η ηθική διάσταση αποτελούσαν βασικές συνιστώσες, καθώς τον έφερναν σε αντιδιαστολή με τη φιλία. Ο παιδαγωγικός αυτός σκοπός εκπορευόταν από τη σωματική και πνευματική καλλιέργεια του νέου κάτω από την καθοδήγηση του εραστή για να κατακτήσει την πολιτική αρετή⁷.

Για τον Πλάτωνα η φιλία δεν έχει σαν στόχο της την ικανοποίηση κάποιας ανάγκης και δεν είναι απαραίτητη συνθήκη για την κατάκτηση της ευτυχίας, σε αντίθεση με τον έρωτα που ως μανία για το ωραίο, ξεκινάει από την ηδονή και τη σαρκική απόλαυση στη θέαση του Ωραίου και του Καλού και με βαθμιαία βήματα φτάνει στο θεϊκό Έρωτα, όπου οι θνητοί βγαίνουν από τα περιοριστικά πλαίσια των αισθήσεων και προσεγγίζουν τον κόσμο των Ιδεών.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει την πολυδιάστατη φύση του έρωτα μέσα από τα δύο έργα του Πλάτωνα, το Συμπόσιο και το Φαίδρο. Στα έργα αυτά ξεδιπλώνονται οι φιλοσοφικές απόψεις του Πλάτωνα και αναλύεται ο έρωτας. Ειδικότερα, μέσα από την εργασία αυτή θα γίνει μια προσπάθεια να παρουσιαστεί η σημασία του έρωτα,

---

⁵ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 24

⁶ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 24

⁷ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 26

όπως αυτός αποτυπώνεται στα δύο έργα. Στο Φαίδρο, ο Πλάτωνας φιλοσοφεί την πραγματική έννοια του έρωτα και του λόγου, ενώ στο Συμπόσιο, ο Απολλόδωρος αφηγείται στον Εταίρο τα συμβάντα του συμποσίου, όπου οι παρευρισκόμενοι πλέκουν το εγκώμιο του Έρωτα.

Βιογραφικά Στοιχεία και Έργα του Πλάτωνα

Όσα στοιχεία έχουμε σχετικά με τη ζωή και τη δράση του Πλάτωνα, προέρχονται κατά κύριο λόγο από την Έβδομη Επιστολή του, της οποίας η γνησιότητα θεωρείται αμφισβητήσιμη. Ο Πλάτωνας θα πρέπει να έζησε μεταξύ του 427 π.Χ. και 347 π.Χ. και προερχόταν από αριστοκρατική οικογένεια, που καταγόταν από την Αθήνα. Ήταν γιος του Αρίστωνα και της Περικτιόνης⁸.

Έλαβε την παιδεία που άρμοζε στα μέλη της κοινωνικής του τάξης. Γραμματιστής του ήταν ο Διονύσιος και παιδοτρίβης του ο Αρίστωνας. Επίσης, διδάχτηκε μουσική και ζωγραφική, ενώ έγραψε και ποικίλους διθυράμβους και τραγωδίες, ασχολίες τις οποίες όμως παράτησε, όταν συνάντησε το Σωκράτη⁹.

Το 404 π.Χ., όταν η Αθήνα ηττήθηκε στον Πελοποννησιακό Πόλεμο και η εξουσία περιήλθε στα χέρια των Τριάκοντα Τυράννων, δύο από τους συγγενείς του Πλάτωνα, ο Κριτίας και ο Χαρμίδης, οι οποίοι συμμετείχαν ενεργά στα πολιτικά δρώμενα της πόλης, τον προέτρεψαν να πάρει μέρος και αυτός στην πολιτική εξουσία. Η ανάμειξη του Πλάτωνα στα πολιτικά πράγματα σύντομα τον οδήγησε στην απογοήτευση¹⁰.

Όταν αποκαταστάθηκε η δημοκρατία το 403 π.Χ., θέλησε να πάρει και πάλι μέρος στην πολιτική. Φτάνοντας στην ηλικία των είκοσι ετών, ήρθε σε επαφή με το Σωκράτη και από εκείνη τη στιγμή εγκατέλειψε την ποίηση, θητεύοντας στο πλευρό του ως μαθητής του για εννιά χρόνια. Η διδασκαλία

---

⁸ Nesselrath, 2003: 528

⁹ Kroh, 1996: 375

¹⁰ Nesselrath, 2003: 528

του Σωκράτη συνέβαλε στο να διαμορφώσει στο μέγιστο δυνατό βαθμό τη φιλοσοφική του σκέψη. Μετά τη θανατική εκτέλεση του Σωκράτη το 399 π.Χ., που σημάδεψε τη ζωή του, εγκατέλειψε την Αθήνα και έμεινε αρχικά στα Μέγαρα. Το γεγονός της καταδίκης του Σωκράτη, τον οδήγησε στην αμφισβήτηση της επικρατούσας πολιτικής κατάστασης, γεγονός που τον απομάκρυνε οριστικά από αυτήν¹¹.

Γύρω στα 389-388 π.Χ., πραγματοποίησε μια σειρά από ταξίδια στην Αίγυπτο, στην Κυρήνη, στην Κάτω Ιταλία και τη Σικελία και, μέσα από αυτά τα ταξίδια, τού δόθηκε η δυνατότητα να έρθει σε επαφή με μια σειρά από σημαντικές φυσιογνωμίες της εποχής, όπως ήταν ο μαθηματικός Θεόδωρος ο Κυρηναίος, ο Αρχύτας ο Ταραντίνος, αλλά και άλλους Πυθαγόρειους. Στις Συρακούσες, κέρδισε τη φιλία του Δίωνα, ο οποίος ήταν γαμπρός του Διονύσιου Α¹².

Από τη στιγμή που επέστρεψε στην Αθήνα ο Πλάτωνας, ιδρύει την Ακαδημία. Στην Ακαδημία δίδαξε για μεγάλο χρονικό διάστημα και στη συνέχεια τον διαδέχτηκε ο ανιψιός του Σπεύσιππος. Μέσα από την Ακαδημία, την οποία αποτελούσαν μόνο άνδρες, στόχευε στη θεραπεία των ασθενειών του πολιτικού συστήματος. Μετά από πρόσκληση του Διονύσιου Β΄ πραγματοποιεί άλλα δυο ταξίδια το 366 π.Χ. και το 361 π.Χ., έχοντας την ελπίδα ότι θα τού δινόταν η ευκαιρία να υλοποιήσει τις πολιτικές του ιδέες στη Σικελία. Δυστυχώς και οι τελευταίες του ελπίδες ναυάγησαν και το σχέδιό του δεν ευοδώθηκε¹³.

---

¹¹ Nesselrath, 2003: 528

¹² Nesselrath, 2003: 528-529

¹³ Nesselrath, 2003: 529

Τα έργα του Πλάτωνα είναι γραμμένα σε μορφή διαλόγων, με εξαίρεση τις Επιστολές και την Απολογία. Ο Πλάτωνας επέλεξε να προσδώσει στην πλειοψηφία των έργων του διαλογική μορφή και το γεγονός αυτό αποτυπώνει τη μεγάλη επίδραση που είχε δεχτεί από το δάσκαλό του, ο οποίος δίδασκε διαλογικά και πίστευε ότι η διάνοια είναι διάλογος της ψυχής με τον εαυτό της. Στους διαλόγους αναζητά έναν ορισμό, που περνά από ποικίλα στάδια δοκιμής και απόρριψης, και στρέφεται προς την πραγματικότητα, γιατί η γνώση των πραγμάτων εγγυάται τη σωστή δράση. Οι διάλογοι περιέχουν τα χαρακτηριστικά εκείνα που προοικονομούν τη μεταγενέστερη φιλοσοφία του Πλάτωνα¹⁴.

Ένα από τα βασικά πλεονεκτήματα που διαθέτει ο διάλογος είναι ότι απεικονίζει με εύκολο και κατανοητό τρόπο τις διερευνητικές διαδικασίες της φιλοσοφικής έρευνας. Δεν είναι επίσης περίεργο το γεγονός ότι στα περισσότερα από τα έργα που έχει γράψει ο Πλάτωνας, κύριος συνομιλητής είναι ο Σωκράτης και σε κανένα δεν εμφανίζεται ο ίδιος ως ομιλητής. «Απολάμβανε να αντιπαραθέτει τον Σωκράτη με τους σοφιστές και χαιρόταν τη μάχη του επιχειρήματος στην οποία ο Σωκράτης κατέβαλλε τους αντιπάλους του»¹⁵.

Ο Σωκράτης, πάντως, όπως εμφανίζεται μέσα από τους διαλόγους, αποτελεί ένα λογοτεχνικό δημιούργημα, αν και πρέπει να έχουν διατηρηθεί πολλά από τα χαρακτηριστικά του ιστορικού προσώπου, τα οποία περιλαμβάνουν την άρνηση ότι έχει κατακτήσει τη γνώση, την ολέθρια κριτική των απόψεων των συνδιαλεγομένων του, τη συνήθεια να χρησιμοποιεί την αναλυτική μέθοδο και την πίστη στην αξία της ηθικής αρετής, «που τη βλέπει

---

¹⁴ Lesky, 2001: 715-716

¹⁵ Easterling & Knox, 2008: 636

σαν μια λειτουργία γνώσης, έτσι που το ελάττωμα πρέπει να οφείλεται σε άγνοια»¹⁶.

Γνήσιες από τις επιστολές του θεωρούνται ίσως η έκτη, η έβδομη και η όγδοη. Τα έργα του ταξινομήθηκαν κατά τη διάρκεια του πρώτου αιώνα μ.Χ. από το Θράσυλλο, σε εννιά τετραλογίες. Από τους 34 διαλόγους που έχουν σωθεί, γνήσιοι θεωρούνται οι 26 και οι οποίοι χωρίζονται βάσει χρονολογικών στοιχείων και υφολογικών κριτηρίων σε τρεις κατηγορίες. Στους πρώιμους διαλόγους, δηλαδή όσους έχουν γραφτεί ανάμεσα στο 399 π.Χ. και το 389/388 π.Χ., συγκαταλέγονται η Απολογία, ο Χαρμίδης, ο Κρίτων, ο Ευθύφρων, ο Ιππίας Ελλάσων, ο Ίων, ο Λάχης, ο Πρωταγόρας, ο Ευθύδημος, ο Γοργίας, ο Ιππίας Μείζων, ο Λύσις, ο Μενέξενος και ο Θρασύμαχος (Πολιτεία I). Στους μέσους, που έχουν γραφτεί κατά το 387 π.Χ. με 366 π.Χ., συγκαταλέγονται ο Μένων, ο Κρατύλος, ο Φαίδων, το Συμπόσιο, η Πολιτεία (II-X), ο Φαίδρος, ο Παρμενίδης και ο Θεαίτητος. Τέλος, στους ύστερους διαλόγους της περιόδου 365 π.Χ. με 347 π.Χ., συγκαταλέγονται ο Τίμαιος, ο Κριτίας, ο Σοφιστής, ο Πολιτικός, ο Φίληβος και οι Νόμοι¹⁷.

---

¹⁶ Easterling & Knox, 2008: 639

¹⁷ Nesselrath, 2003: 529

Το Συμπόσιο

Το Συμπόσιο, αν το εξετάσουμε από χρονολογικής απόψεως, μπορούμε να πούμε ότι βρίσκεται πολύ κοντά σε ένα άλλο έργο του Πλάτωνα, στο Φαίδωνα και ότι λειτουργεί σαν μία αντιπαραβολή και σαν συμπλήρωμα σε αυτό¹⁸. Θα πρέπει να γράφτηκε περίπου το 380-375 π.Χ. Τα δύο αυτά έργα τα τοποθετούμε το ένα δίπλα στο άλλο, καθώς αποτελούν την πιο άρτια πλατωνική ποιητική δημιουργία και, επιπρόσθετα, για το λόγο ότι σε αυτά τα έργα ο Πλάτωνας θέτει τις βάσεις με τον πιο ξεκάθαρο τρόπο για την «εκκόλαψη των κεντρικών νοητικών θεμάτων της πλατωνικής θεωρίας των ιδεών»¹⁹.

Στόχος του Πλάτωνα, όταν συνέγραψε το Συμπόσιο, ήταν να μελετήσει τον έρωτα και πώς αυτός λειτουργεί στη ζωή του ανθρώπου, ξεκινώντας από τους σοφιστικούς επαίνους για τον έρωτα και συνεχίζοντας με το φιλοσοφικό έπαινο του έρωτα και τη βίωσή του στην πραγματικότητα²⁰.

Ο Σωκράτης φιλοξενείται από μια παρέα, την οποία απαρτίζουν διαφορετικά πρόσωπα. Τα πρόσωπα αυτά πρέπει να τα εξετάσουμε από την άποψη της ιδιοσυγκρασίας, του χαρακτήρα και των ιδεολογικών απόψεων που το καθένα διαθέτει. Ο λόγος για τον οποίο συγκεντρώθηκαν όλοι αυτοί μαζί ήταν για να γιορτάσουνε τη νίκη που κατάφερε να επιτύχει ο Αγάθων σε

---

¹⁸ Easterling & Knox, 2008: 646

¹⁹ Lesky, 2001: 723

²⁰ Πλάτων, Συμπόσιο (Αρχαίο κείμενο, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Σημειώσεις, Υπομνήματα Ηλ. Σπυρόπουλος), 2004: 31

ένα διαγωνισμό τραγωδών στα Λήναια, το έτος 416 π.Χ., την προηγούμενη ημέρα²¹.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειώσουμε ότι σύμφωνα με τον Lesky «το έργο του Πλάτωνα παρουσιάζεται σαν διήγηση ενός Απολλόδωρου, πολλά χρόνια αργότερα, που κι αυτός δεν είχε πάρει μέρος στο τραπέζι, στηρίζεται όμως στη διήγηση ενός Αριστόδημου. Με αυτή τη μεγάλη μετάθεση προς τα πίσω η διήγηση, που γίνεται με την πιο μεγάλη εποπτεία, μεταθέεται σε εκείνη τη χρονική απόσταση που χρειάζεται στη μεγάλη ποίηση»²².

Μετά από την ολοκλήρωση του δείπνου, είχαν συμφωνήσει όλοι ότι θα έπρεπε να επαινέσουν τον έρωτα, εκφράζοντας ο καθένας τον τρόπο με τον οποίο τον αντιλαμβάνεται και τη θέση που κατέχει στη ζωή των ανθρώπων²³.

Στο Συμπόσιο εγκωμιάζεται η ερωτική δύναμη μέσα από τους έξι λόγους των πρωταγωνιστών του δείπνου αυτού και οι οποίοι μεταβάλλονται και αναδεικνύονται απaráμιλλα. Ο Φαίδρος, κάνοντας πλούσια χρήση από ποιητικά σχήματα, φροντίζει να κινηθεί μέσα στα πλαίσια της παράδοσης. Ακολουθεί ο Πausανίας, που καθοδηγούμενος από το πνεύμα του αρχαίου αριστοκρατικού ιδεώδους, κάνει μια απόπειρα να υπερασπιστεί τον παιδικό έρωτα, χρησιμοποιώντας τα μέσα της σοφιστικής ρητορικής στο λόγο του. Από την άλλη μεριά, ο γιατρός Ερυξίμαχος παρουσιάζει μέσα από το λόγο του τον άνθρωπο της επιστήμης, επικεντρώνοντας κατά κύριο λόγο στο φυσικό ερευνητή. Ο λόγος του Αριστοφάνη από την άλλη, έχει σαν χαρακτηριστικό γνώρισμα τη μεγαλοφυΐα και παρουσιάζει το μύθο των στρογγυλών ανθρώπων, οι οποίοι είναι τεμαχισμένοι σε δύο μισά και οι οποίοι έχουν σαν

---

²¹ Easterling & Knox, 2008: 646

²² Lesky, 2001: 725

²³ Easterling & Knox, 2008: 646

μέλημά τους να αποκτήσουν ξανά την ολότητά τους. Σαν ιντερμέτζο ανάμεσα σε αυτόν και το λόγο του Σωκράτη, που θα ακολουθήσει στη συνέχεια, τοποθετείται το εγκώμιο του Αγάθωνα, αυτού δηλαδή που φιλοξενεί αυτούς τους σπουδαίους άνδρες στο σπίτι του και το οποίο είναι διανθισμένο με γοργιανά μπιχλιμπίδια²⁴.

---

²⁴ Lesky, 2001: 725

Η δομή του Συμποσίου

Ως προς τη δομή του, το Συμπόσιο χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος, όσοι παρευρίσκονται στο συμπόσιο που παραθέτει ο Αγάθων, εκφράζουν τις προσωπικές τους απόψεις σχετικά με το θέμα του έρωτα και οι οποίες είναι κοινά αποδεκτές στην Αθήνα του 4^{ου} αιώνα π.Χ. και ως ένα βαθμό μπορούμε να πούμε ότι είναι και μη αμφισβητήσιμες, καθώς προέρχονται από καταξιωμένους ανθρώπους της κοινωνικής ζωής της πόλης. Στο δεύτερο μέρος του έργου, ξετυλίγεται η άποψη του ίδιου του Πλάτωνα, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι ο λόγος του Σωκράτη αναδύεται μέσα από το λόγο της Διοτίμας. Στο δεύτερο μέρος είναι ευδιάκριτες δύο ενότητες· η πρώτη περιλαμβάνει το λόγο Σωκράτη-Διοτίμας και η δεύτερη τον επαινετικό λόγο του Αλκιβιάδη για τον Σωκράτη. Ανάμεσα στα δύο κύρια μέρη παρεισφρέουν δύο πιο μικρές ενότητες, 198a-199c, που είναι ένας επίλογος της πρώτης μεγάλης ενότητας, και 199c-201c, όπου ο Σωκράτης μιλά με τον Αγάθωνα και ετοιμάζει το έδαφος για το δεύτερο μέρος του έργου²⁵.

Αφού ο καθένας από τους συμμετέχοντες του Συμποσίου παραθέτει από ένα έξυπνο, αλλά και τεχνητό λόγο, ο Σωκράτης επιλέγει να παραθέσει τα όσα είχε ακούσει από μια μάντισσα-προφήτισσα, τη Διοτίμα. Σύμφωνα με αυτόν, ο έρωτας είναι μεταξύ ανθρωπίνου και θείου, όχι ένας θεός. «Έρωτας της ομορφιάς δεν είναι απλώς αγάπη της σωματικής ομορφιάς, αλλά επίσης κι εκείνης της ψυχής, κι οι εραστές προσπαθούν να τελειοποιήσουν τον αγαπημένο τους. Μερικοί, οι φιλόσοφοι, βλέπουν ότι υπάρχει κοινός συντελεστής σε καθετί που αποκαλούμε ωραίο και σιγά σιγά έρχονται να

---

²⁵ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 31-32

ατενίζουν την ίδια την Ομορφιά, 'αγνή, καθαρή, αμόλυντη, αμίαντη από την ανθρώπινη σάρκα και τις αποχρώσεις κι όλες τις άλλες θνητές ανοησίες, αλλά την ίδια την απλή θεϊκή Ομορφιά' (211e)»²⁶.

Σε αυτό το σημείο και αφού ο Σωκράτης έχει ολοκληρώσει την εξιστόρηση των όσων έχει πει η Διοτίμα, εισέρχεται ο Αλκιβιάδης, ο οποίος έχει φουντώσει λόγω της επήρειας του αλκοόλ. Αρχίζει να επαινεί τον Σωκράτη, τον οποίο θεωρεί τόσο άσχημο όσο τον Σιληνό. Ταυτόχρονα όμως τον θεωρεί και συμπαθητικό, λόγω του ακέραιου και αδαμάντινου χαρακτήρα του. Αυτό το καταλαβαίνουμε από την προσπάθειά του να τον ξελογιάσει και από τις αναμνήσεις που έχει για τη στρατιωτική συμπεριφορά του Σωκράτη στη Θράκη και στο Δήλιο. Η τάξη καταλύεται στο συμπόσιο μετά την είσοδο μιας δεύτερης ομάδας γλεντοκόπων²⁷.

Μέσα από τα μάτια του Αλκιβιάδη, ο Σωκράτης παρουσιάζεται σαν μεγάλο ερωτύλο, ο οποίος «από την ομορφιά της δικής του ψυχής, που εδρεύει μέσα του σαν ένα χρυσό θεϊκό άγαλμα τοποθετημένο μέσα σε σιληνόμορφο περίβλημα, ξέρει να γεννά το Ωραίο στην ψυχή των άλλων»²⁸.

---

²⁶ Easterling & Knox, 2008: 646

²⁷ Easterling & Knox, 2008: 646

²⁸ Lesky, 2001: 726

Οι Πρωταγωνιστές του Συμποσίου

Σε κανένα άλλο έργο ο Πλάτωνας δεν δείχνει πιο μεγάλη επιδεξιότητα ως συγγραφέας και αυτό αποτυπώνεται με εξαιρετικό τρόπο στο έργο αυτό, μέσα από τον τρόπο που σκιαγραφεί τους πρωταγωνιστές του Συμποσίου. Σε αυτό, συμβαίνουν απίστευτα και μοναδικά γεγονότα, τα οποία χαρίζουν μια ευχάριστη και αναζωογονητική νότα στο έργο: το ξέσπασμα του Σωκράτη, ο λόξυγκας που πιάνει τον Αριστοφάνη εξαιτίας της μεγάλης ποσότητας αλκοόλ και φαγητού που είχε καταναλώσει, η είσοδος του κομπορρήμονα λόγω μέθης Αλκιβιάδη που αναλαμβάνει τη σκυτάλη με τη συγκατάθεση των υπολοίπων συμποσιαστών. Στο τέλος ο Σωκράτης, που ήταν από τους μόνους που είχε παραμείνει νηφάλιος από το ποτό, καταφέρνει να νικήσει τον Αγάθωνα και τον Αριστοφάνη με τα επιχειρήματά του και τούς αναγκάζει να συναινέσουν στο ότι ο ίδιος άνθρωπος θα ήταν ικανός να συγγράψει και τραγωδία και κωμωδία²⁹.

Στο Συμπόσιο συμμετέχουν μια σειρά από εξέχοντες άνδρες της Αθήνας, που είναι γνωστοί στην κλασική γραμματεία από την ενεργό συμμετοχή τους στην πολιτική, καλλιτεχνική, κοινωνική και επιστημονική ζωή της πόλης. Οι συμμετέχοντες είναι ο Αριστόδημος, ο Φαίδρος, ο Αγάθων, ο Ερυξίμαχος, ο Αριστοφάνης, ο Πausανίας και ο Σωκράτης, ο οποίος στην αρχή παρέμενε έξω από το σπίτι, διστάζοντας να συμμετέχει σε μια τέτοια συνεύρεση.

Αφηγητής του Συμποσίου είναι ο Απολλόδωρος, ο οποίος εξιστορεί τα όσα συνέβησαν στο συμπόσιο από δεύτερο χέρι, καθώς ο ίδιος, λόγω του

---

²⁹ Easterling & Knox, 2008: 646

νεαρού της ηλικίας του, δεν ήταν εφικτό να παρευρεθεί. Η αφοσίωση του Απολλόδωρου στο Σωκράτη μπορεί από τη μια μεριά να φαίνεται συγκινητική, αλλά σε πολλά σημεία γίνεται γραφική. Ο τύπος αυτός επιλέχτηκε από τον Πλάτωνα, για να αφηγηθεί τις απόψεις του Σωκράτη για ένα θέμα διαχρονικό³⁰.

Ο Απολλόδωρος αφηγείται το Συμπόσιο αρκετό καιρό αφού έχει φύγει από την Αθήνα ο Αγάθων. Η αφήγησή του λαμβάνει χώρα ανάμεσα στα έτη 411 π.Χ. και 405 π.Χ., χρονιές που παίχτηκαν τα έργα του Αριστοφάνη Θεσμοφοριάζουσες και Βάτραχοι αντίστοιχα. Οι παραπάνω αναφορές έχουν ως στόχο να μάς υπενθυμίσουν πως δεν είναι βέβαιη η ιστορικότητα των μνημονευομένων γεγονότων, καθώς ο ίδιος ο Πλάτων δεν ήταν παρών σε αυτά³¹.

Ο Φαίδρος είναι ο πιο νέος από τους παρευρισκόμενους, ενώ με βάση το κείμενο, ο Αγάθων χαρακτηρίζεται ως μειράκιον, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν θα πρέπει να ξεπερνούσε την ηλικία των είκοσι ετών. Ο Αριστοφάνης ήταν τριάντα ετών, όπως πολύ νέος ήταν και ο Ερυξίμαχος, ενώ ο Πausanίας και ο Αλκιβιάδης θα πρέπει να είχαν φτάσει τα τριάντα πέντε. Η αναφορά στην ηλικία που έχουν οι συμμετέχοντες του Συμποσίου δεν θα πρέπει να θεωρηθεί περιττή, καθώς βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση και με το θέμα που θα πραγματευτούν στο Συμπόσιο και το οποίο είναι ο έρωτας³².

Στη συνέχεια θα παρακολουθήσουμε ξεχωριστά τον καθένα από τους πρωταγωνιστές του Συμποσίου και την τοποθέτησή τους στο έργο.

---

³⁰ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 37

³¹ Taylor, 1990: 251

³² Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 35

Ο λόγος του Φαίδρου για τον Έρωτα

Ο πρώτος που παίρνει το λόγο στο Συμπόσιο και ανοίγει τη συζήτηση ανάμεσα στους παρευρισκόμενους είναι ο Φαίδρος, κάνοντας χρήση δύο επιθέτων (μέγας και θαυμαστός), που τονίζουν από τη μια μεριά το μέγεθος του θεού και από την άλλη μεριά τον τρόπο με τον οποίο προσλαμβάνουν οι άνθρωποι τον έρωτα³³.

Για το Φαίδρο, του οποίου ο λόγος σε γενικές γραμμές χαρακτηρίζεται ως βαρετός τόσο από πλευράς δομής όσο και περιεχομένου, ο έρωτας ταυτίζεται με το σωματικό πάθος και, κυρίως, το ομοφυλόφιλο πάθος. Αν και οι ομοφυλόφιλες σχέσεις αποδοκιμάζονταν στην αρχαία Αθήνα, εντούτοις υπήρχαν, ειδικά στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα³⁴.

Ο Φαίδρος εκφράζει με έντονο τρόπο την αγανάκτηση που νιώθει για όλους εκείνους που έγραψαν ωραία και μακροσκελή ποιήματα και μέσα από τα οποία υμνήσανε όλους τους θεούς και για όλους είχανε να πούνε ένα καλό άξιο λόγο, αλλά μονάχα έναν ξεχάσανε να τού αφιερώσουνε ένα ποίημα και ο οποίος είναι ο πιο παλιός και ο πιο σπουδαίος θεός· είναι ο θεός του έρωτα. Αυτός είναι που παρέχει στους ανθρώπους τα πιο σπουδαία αγαθά, καθώς παρέχει σε έναν νέο έναν καλό εραστή και σε έναν εραστή τον έρωτα για ένα νέο και δεν υπάρχει πιο σπουδαίο πράγμα από αυτό.

Ο Φαίδρος στην προσπάθεια που κάνει να επιχειρηματολογήσει και να εδραιώσει την ύπαρξη ενός έρωτα-θεού που προσφέρει στους ανθρώπους τα πιο μεγάλα αγαθά, κάνει χρήση φιλολογικών και μυθολογικών

---

³³ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 41

³⁴ Taylor, 1990: 254

παραδειγμάτων, με αναφορές στον Ησίοδο, τον Παρμενίδη και τον Ακουσίλαο³⁵.

Ο Φαίδρος υποστηρίζει ότι ο έρωτας είναι μια ηθική δύναμη, καθώς είναι αυτός που διαπλάθει τη σχέση εραστή-ερωμένου. Εκτός όμως από ηθικός, ο έρωτας είναι συνάμα και θεϊκός³⁶. Ο έρωτας είναι αυτός που μάς ωθεί να κάνουμε τις πιο ηρωικές πράξεις, γιατί αυτός που αγαπάει δεν θα άντεχε να τον δει ο αγαπημένος του να εγκαταλείπει τον αγώνα, αλλά θα προτιμούσε να πεθάνει. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Αχιλλέα, που παρά το γεγονός ότι γνώριζε πως θα πεθάνει σε περίπτωση που σκοτώσει τον Έκτορα, δεν φοβήθηκε να προβεί σε μια τέτοια πράξη και αυτό το έκανε για χάρη του Πατρόκλου.

Επίσης, ο έρωτας είναι αυτός ο οποίος μάς κρατά σε εγκράτεια, γιατί αν κάνουμε κάτι αισχρό και αποκαλυφθεί, τότε αυτό που θα μάς πονέσει περισσότερο από όλα δεν θα είναι τα σκληρά λόγια των γονιών μας ή των φίλων, αλλά η αντίδραση του αγαπημένου μας προσώπου απέναντί μας. Γι' αυτό ίσως θα ήταν πιο αποτελεσματικό να δημιουργηθούν κοινωνίες, όπου τα μέλη θα ήταν ερωτευμένα μεταξύ τους. Έτσι, θα απέτρεπαν οι ίδιοι οι ερωτευμένοι τους εαυτούς τους να προβούν σε οποιαδήποτε ενέργεια, η οποία θα ήταν άδικη ή άτιμη.

Στη συνέχεια ο Φαίδρος, για να πείσει τους ακροατές ότι οι ερωτευμένοι, προκειμένου να υπερασπίσουν αυτόν που αγαπάνε, θα έδιναν και τη ζωή τους, παρουσιάζει σαν παράδειγμα την Άλκηστη, η οποία ήταν πρόθυμη να πεθάνει για χάρη του άντρα της. Αυτό το θαύμασαν και οι θεοί και οι άνθρωποι, σε αντίθεση με τον Ορφέα, που εξαιτίας της δειλίας του, δεν

---

³⁵ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 41

³⁶ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 41

είχε την τόλμη να υπερασπιστεί τον έρωτά του. Μέσα από αυτά τα παραδείγματα, ο Φαίδρος προσπαθεί να πείσει τους προσκεκλημένους ότι ο Έρωτας είναι ο πιο αρχαίος και θαυμαστός θεός, γι' αυτό πρέπει να τιμάται και να υμνείται από τους ανθρώπους.

Ο λόγος του Πausανία για τον Έρωτα

Ο Πausανίας είναι ο επόμενος ομιλητής. Αρχίζει ανασκευάζοντας με σοφιστικό τρόπο τα λεχθέντα από τους προηγούμενους ομιλητές. Συσχετίζει τον έρωτα με τη θεά Αφροδίτη και υποστηρίζει ότι, όπως η Αφροδίτη έχει δύο φύσεις, την ανθρώπινη και τη θεϊκή, έτσι και ο έρωτας έχει δύο μορφές, είναι δισυπόστατη η φύση του. Η μία είναι η κόρη του Ουρανού και ονομάζεται Ουράνια και η άλλη είναι κόρη του Δία και την αποκαλούνε Πάνδημη. Σύμφωνα με τα λεγόμενά του, ο έρωτας από μόνος του δεν είναι ούτε καλός ούτε κακός, αλλά μπορεί να γίνει όμορφος ή άσχημος ανάλογα με το πού μάς οδηγεί. Αν μάς οδηγεί στα όμορφα, τότε είναι γόνιμος και θεϊκός, αν όμως μάς οδηγεί σε άσχημες πράξεις και σε αισχροτήτες, τότε κάθε άλλο παρά θεϊκός μπορεί να είναι³⁷.

Σε αυτό το σημείο ο Πausανίας υποστηρίζει ότι ο έρωτας, ο οποίος στηρίζεται στην ομορφιά του σώματος και όχι της ψυχής, αντιστοιχεί στην Πάνδημη Αφροδίτη και με αυτόν τον τρόπο ερωτεύονται οι κατώτεροι άνθρωποι, οι οποίοι αποσκοπούν μόνο στη σαρκική απόλαυση και όχι στην ψυχική ανύψωση. Αντιθέτως, οι ανώτεροι πνευματικά άνθρωποι είναι αυτοί που ερωτεύονται σύμφωνα με την ουράνια Αφροδίτη. Αυτοί δεν αποσκοπούν μόνο στη σαρκική απόλαυση, αλλά στην ολοκλήρωσή τους μέσα από τον έρωτα. Αυτοί οι άνθρωποι φροντίζουν να κρατάνε τους όρκους και τις υποσχέσεις που έχουν δώσει ο ένας στον άλλο, γιατί το αίσθημά τους δεν είναι εφήμερο, εφόσον δεν στηρίζεται μόνο στη σαρκική απόλαυση, αλλά κυρίως στην ψυχική ένωση.

---

³⁷ Πλάτων, Συμπόσιο (Αρχαίο κείμενο, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Σημειώσεις, Υπομνήματα Ηλ. Σπυρόπουλος), 2004: 234

Συνεχίζει την ομιλία του ο Πausanías επιχειρηματολογώντας για τον έρωτα, ισχυριζόμενος ότι ο ουράνιος έρωτας στρέφεται περισσότερο προς το αρσενικό, γιατί έχει περισσότερη νοημοσύνη από το θηλυκό. Σε αυτό το σημείο τίθεται πάλι το ζήτημα της ομοφυλοφιλίας, καθώς και της παιδεραστίας στην αρχαιότητα.

Ο ομοφυλόφιλος έρωτας είναι ανώτερος και οδηγεί στην πνευματική ανύψωση. Η ανωτερότητά του αυτή όμως δεν ισχύει πάντοτε, λόγω των ανήθικων κριτηρίων από τα οποία καθοδηγούνται ορισμένοι παιδεραστές, αποσκοπώντας στη σωματική αποκλειστικά απόλαυση των αγοριών. Στην Αθήνα, η παιδεραστία γινόταν αποδεκτή, εφόσον η σχέση που συναπτόταν δεν ήταν εφήμερη και απέβλεπε στη μεταλαμπάδευση αρετής από τον εραστή στον ερώμενο³⁸.

Σύμφωνα με τον Πausanία είναι καλύτερα να εξωτερικεύεις τον έρωτά σου, να εκδηλώνεσαι ανοιχτά προς το πρόσωπο με το οποίο είσαι ερωτευμένος, παρά να τον κρατάς κρυφό. Φυσικά, αν το πρόσωπο με το οποίο είσαι ερωτευμένος μαζί του είναι ανώτερο πνευματικά, αυτός είναι ένα σημαντικός λόγος να εκδηλωθείς. Ο Πausanías τονίζει ξανά στο λόγο του ότι τίποτα δεν είναι καλό ή κακό εκ φύσεως, αλλά το καλό και το κακό προκύπτει ανάλογα με τη χρήση που κάνει ο καθένας. Γι' αυτό ο έρωτας είναι κάτι το ωραίο, όταν γίνεται και αποσκοπεί σε κάτι ωραίο. Αντίθετα, ο έρωτας γίνεται αισχρός, όταν αποσκοπεί μόνο στη σαρκική απόλαυση, στην επιθυμία του σώματος και όχι της ψυχής. Εκεί ο έρωτας είναι άτιμος, χάνει την ομορφιά και την αξία του.

---

³⁸ Πλάτων, Συμπόσιο (Αρχαίο κείμενο, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Σημειώσεις, Υπομνήματα Ηλ. Σπυρόπουλος), 2004: 235-236, 237

Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Παισανία, το να χαρίζει κάποιος το σώμα του και να δίνεται απλόχερα στον οποιονδήποτε, χωρίς να μεσολαβεί ο χρόνος που χρειάζεται, δεν διαφέρει από αυτόν που δίνεται σε όποιον του προσφέρει χρήματα. Και στις δύο περιπτώσεις αυτό είναι άτιμο και ανήθικο.

Σε αυτό το σημείο, ο Παισανίας μάς δίνει ένα παράδειγμα, υποστηρίζοντας πως αν κάποιος δοθεί σε κάποιον άλλο, όχι επειδή είναι ερωτευμένος μαζί του, αλλά γιατί αποσκοπεί στην περιουσία του, αν τελικά αποδειχθεί ότι είναι φτωχός, αυτό είναι ανήθικο, επώδυνο και για τους δύο. Επίσης, αυτός δεν διαφέρει από εκείνον που θα επενδύσει στην πνευματικότητα κάποιου και θα τον ακολουθήσει, γιατί θέλει να αντλήσει γνώση από αυτόν και να γίνει ανώτερος άνθρωπος, και τελικά διαπιστώσει ότι ο εραστής του δεν διαθέτει όλα αυτά που έχει επενδύσει πάνω του.

Ο λόγος του Παισανία αναμφισβήτητα προωθεί τη συζήτηση, χωρίς ωστόσο να εμβαθύνει στο θέμα του έρωτα. Είναι ακριβολόγος, ουσιαστικός και σαφής, σοβαρός, απαλλαγμένος από συναισθηματισμούς και καλλωπιστικά στοιχεία³⁹. Αποτελεί «μία ολοκληρωτική έκθεση του τρόπου με τον οποίο η πλατωνική έρευνα μπόρεσε να προχωρήσει στη σύλληψη της ηθικής και κοινωνικής σημασίας της αρετής»⁴⁰.

---

³⁹ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 43-44

⁴⁰ Πλάτων, Συμπόσιο (Κείμενο, Μετάφραση, Ερμηνεία, Ι. Συκουτρής), 1949: 103

Ο λόγος του Ερυξίμαχου για τον Έρωτα

Ο Ερυξίμαχος μελετά το ζήτημα του έρωτα από ιατρικής άποψης, όπως κάνει και με όλα τα κοσμικά φαινόμενα: ο έρωτας είναι για τον Ερυξίμαχο «ένας νόμος της φυσικής»⁴¹. Με άλλα λόγια, εκδηλώνεται μέσα από μια συγκυρία ερωτικών δυνάμεων που κατοικούν μέσα στο σώμα. Αυτές είναι η ζέστη, το κρύο, η πίκρα και η γλύκα. Σε μια κρίση αυτάρεσκης συμπεριφοράς, θα ασκήσει έντονη κριτική σε όλα όσα διατύπωσαν οι συνομιλητές του και στη συνέχεια, θα φτάσει να μιλήσει και να κρίνει μέχρι και τον Ηράκλειτο και τη θεωρία του γύρω από την αρμονία, λέγοντας ότι μέσα από τη μεγαλύτερη σύγκρουση έρχεται η μεγαλύτερη αρμονία, όπως η αρμονία του τόξου και της λύρας⁴².

Το ύφος του λόγου αντανakλά το επάγγελμα του γιατρού, το οποίο και υπηρετεί: για το λόγο αυτό, ο έρωτας αποτελεί το πρόσχημα εκείνο που θα του δώσει τη δυνατότητα να εγκωμιάσει την επιστήμη του, «να δώσει μια διάλεξη με θέμα τις αρχές της επιστήμης»⁴³.

Ακολουθώντας πιστά τις αρχές της σοφιστικής ρητορικής, διαρθρώνει το εγκώμιο για τον έρωτα σε τρία μέρη. Ο Ερυξίμαχος διαχωρίζει και αυτός τον έρωτα, όπως και ο Πausanίας. Έτσι, υπάρχει ο έρωτας ο οποίος είναι φρόνιμος. Αυτός στηρίζεται στην αρετή, την αγάπη και μπορεί να φέρει την αρμονία και την ευτυχία ανάμεσα στους ανθρώπους. Αντίθετα, ο έρωτας ο οποίος βασίζεται στην ύβρη πέρα από συμφορές και ανισορροπία, δεν φέρνει τίποτα άλλο, παρά διχάζει τους ανθρώπους και τούς κάνει δυστυχισμένους,

---

⁴¹ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 48

⁴² Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 49

⁴³ Taylor, 1990: 258

σπέρνοντας διχόνοια ανάμεσά τους, καταστρέφοντας την υγεία τους και γεμίζοντάς τους ασθένειες.

Το βασικό επιχείρημα που ξεδιπλώνει ο Ερυξίμαχος είναι ότι, όπως ο γιατρός προσβλέπει στην αποκατάσταση της οργανικής ισορροπίας του σώματος, εναρμονίζοντας το πικρό με το γλυκό, το ψυχρό με το θερμό, το ξηρό με το υγρό, κατά τον ίδιο τρόπο και ο έρωτας, που είναι μια συμπαντική δύναμη, έχει τη δύναμη εκείνη που χρειάζεται, προκειμένου να αποκαταστήσει τις αρμονικές σχέσεις, όχι μόνο ανάμεσα στους ανθρώπους – δίνοντας κατά αυτόν τον τρόπο την κοινωνική διάσταση του έρωτα –, αλλά και ανάμεσα στους θνητούς και στους θεούς. Ο έρωτας είναι μια δύναμη της φύσης που ορίζει τον τρόπο λειτουργίας των αντιθέτων⁴⁴.

Ο λόγος, συνεπώς, του Ερυξίμαχου διακρίνεται για την επιστημονικότητά του και αφορμάται από τη φυσική φιλοσοφία των Ιώνων φιλοσόφων, ενώ και το λεξιλόγιό του περιλαμβάνει ιατρικούς όρους. Με άλλα λόγια, είναι εκπρόσωπος του επιστημονικού πνεύματος⁴⁵.

Ο Ερυξίμαχος, μέσα από το λόγο του, προσπαθεί να αναδείξει την κοσμογονική σημασία που έχει ο έρωτας, αφορμώντας από τα αντίθετα της φύσης, που έχουν ανάγκη να εναρμονισθούν, συμπληρώνοντας το ένα το άλλο. Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η δύναμη που διαθέτει ο έρωτας είναι καθολική. Πρόκειται για έναν παντοδύναμο θεό, όμως ο έρωτας που διαθέτει απόλυτη ισχύ, είναι εκείνος που τιμάται βάσει των αρχών της σωφροσύνης και της δικαιοσύνης. Ο Ερυξίμαχος καταφέρνει τελικά να απεγκλωβίσει τον

---

⁴⁴ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 50-51

⁴⁵ Πλάτων, Συμπόσιο (Αρχαίο κείμενο, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Σημειώσεις, Υπομνήματα Ηλ. Σπυρόπουλος), 2004: 58-59

έρωτα «από το οργανικό και ψυχικό κέλυφος», στο οποίο τον είχαν περιορίσει οι προηγούμενοι ομιλητές⁴⁶.

Γενικά, η παρουσία του θα μπορούσε να θεωρηθεί καταλυτική, καθώς σε κρίσιμες φάσεις της συζήτησης κατάφερε να ανατρέψει καταστάσεις, οι οποίες οδηγούσαν σε ανεξέλεγκτα μονοπάτια⁴⁷. Θα πρέπει, επίσης, να σημειωθεί ότι με το δικό του μοναδικό τρόπο, ώθησε τον Αλκιβιάδη να πλέξει το εγκώμιο του Σωκράτη, αλλά, επιπρόσθετα, κατάφερε να προστατέψει το επίπεδο του διαλόγου από κάθε προσπάθεια γελοιοποίησης από τον Αριστοφάνη⁴⁸.

Ο λόγος ωστόσο του Ερυξίμαχου χαρακτηρίζεται από δογματικότητα, καθώς προσπαθεί να πείσει τους συμποσιαστές, χωρίς να ελέγξει πρώτα τη λογική συνάφεια των επιχειρημάτων του, αλλά και από υπερβολή. Η υπερβολή διαφαίνεται στην αλαζονική επιμονή του Ερυξίμαχου να προβάλλει τις δυνατότητες του ιατρικού επαγγέλματος, καθώς και στην άποψή του ότι τα όρια των δύο ερώτων συμπίπτουν με τα όρια του σύμπαντος⁴⁹. Κλείνοντας, τονίζοντας ότι μπορεί στο λόγο του να ξέχασε να αναφέρει αρκετά στοιχεία για τον έρωτα και βλέποντας ότι ο λόξυγκας του Αριστοφάνη έχει περάσει, τού δίνει το λόγο.

---

⁴⁶ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 52

⁴⁷ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 49

⁴⁸ Πλάτων, Συμπόσιο (Αρχαίο κείμενο, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Σημειώσεις, Υπομνήματα Ηλ. Σπυρόπουλος), 2004: 265

⁴⁹ Πλάτων, Συμπόσιο (Αρχαίο κείμενο, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Σημειώσεις, Υπομνήματα Ηλ. Σπυρόπουλος), 2004: 268-269

Ο λόγος του Αριστοφάνη για τον Έρωτα

Ο Αριστοφάνης, πριν να ξεκινήσει το λόγο του, δηλώνει ότι αυτός θα αποτελείται από δύο ενότητες, για να μπορέσει με πιο εύκολο τρόπο να αναδείξει την καταλυτική λειτουργία που παίζει ο έρωτας στη ζωή των ανθρώπων. Μέσα από ένα ποιητικό όραμα θα κάνει τη δική του προσπάθεια για να προσεγγίσει το θέμα⁵⁰.

Ο λόγος του Αριστοφάνη αποτελεί ένα από τα πιο γνωστά πλατωνικά χωρία, που δεν πρέπει να παρερμηνευθεί, αλλά να γίνει αντιληπτός ως ένα δραματουργικό, σαρκαστικό και αστείο επινόημα του ίδιου του ποιητή⁵¹.

Ο Αριστοφάνης, με τη μοναδική φαντασία που διαθέτει, καταφέρνει να κατασκευάσει ένα ανθρώπινο ον, που ακολουθεί μετά από το αρσενικό και το θηλυκό και έχει προέλθει από τη συνένωση των χαρακτηριστικών των άλλων δύο και για το λόγο αυτό τού έδωσε και το όνομα «ανδρόγυνο»⁵². Αυτό το ον ήταν τόσο τρομακτικό στην όψη, αλλά και αρκετά δυνατό. Γνωρίζοντας τη δύναμή του, θέλησε να ανέβει στον ουρανό και να πλησιάσει τους θεούς. Οι θεοί το αντιλήφθηκαν αυτό και αισθάνθηκαν την απειλή. Προκειμένου λοιπόν να απαλλαγούν από αυτήν την απειλή, ο Δίας αποφάσισε να τούς χωρίσει στα δύο, οπότε η δύναμή τους θα ήταν μικρότερη σε σχέση με πριν και δεν θα ήταν τόσο μεγάλη η απειλή⁵³.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, κατά αυτόν τον τρόπο προήλθαν τα δύο φύλα, το αρσενικό και το θηλυκό. Μετά όμως από το χωρισμό τους, το ένα

---

⁵⁰ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 55

⁵¹ Taylor, 1990: 261

⁵² Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 55

⁵³ Taylor, 1990: 261

αισθανόταν την ανάγκη να βρει το άλλο του μισό και να ξαναενωθεί πάλι μαζί του, για να αποκτήσει και πάλι νόημα η ζωή του. Από τότε λοιπόν το καθένα φύλο ψάχνει απεγνωσμένα το άλλο του μισό, για να ξαναβρεί την ολοκλήρωσή του. Σύμφωνα με τον Αριστοφάνη, η έντονη επιθυμία που νιώθουν τα φύλα για επανένωση ονομάζεται έρωτας⁵⁴.

Η χειρουργική επέμβαση συνεπώς στην οποία αναγκάστηκε να προβεί ο Δίας, προκάλεσε «αυτό το περίεργο αίσθημα έλλειψης που σπρώχνει κάθε μισό, που αποτελεί τον νέο άνθρωπο, να ξαναβρεί το συμπλήρωμά του στις διαφορετικές μορφές έρωτα»⁵⁵.

Σε αυτό το σημείο, ο Αριστοφάνης αιτιολογεί και την ύπαρξη των ομοφυλόφιλων, λέγοντας πως όσοι άντρες έχουν προκύψει από τη διαίρεση ενιαίου αρσενικού σώματος, αγαπούν τους άντρες και επιζητούν να πλαгиάζουν περισσότερο με αυτούς παρά με τις γυναίκες, γιατί αυτή είναι η φύση τους. Το αντίστοιχο ισχύει και για όσες γυναίκες προέκυψαν από τη διαίρεση γυναικείου σώματος. Ενώ μέσα από το λόγο του φαίνεται ότι δικαιολογεί την ομοφυλοφιλία μέσα από τη φυσιολογία, στην πραγματικότητα αυτό που κάνει είναι να υπερασπίζεται με ηθικά κριτήρια τη σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα σε άνδρες και τον έρωτα ανάμεσα σε ενήλικες και νέα αγόρια⁵⁶.

Σύμφωνα με τα όσα μάς διηγείται ο Αριστοφάνης, ο έρωτας είναι η επιθυμία της ολοκλήρωσης και η ολοκλήρωση επέρχεται μόνο μέσα από την εύρεση του άλλου μισού του καθενός. Η έκφραση ότι ο καθένας ψάχνει το άλλο του μισό έχει επικρατήσει μέχρι και σήμερα, αλλά, δυστυχώς, δεν είναι

---

⁵⁴ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 56

⁵⁵ Calame, 2004: 224-225

⁵⁶ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 57

σε όλους μας γνωστός αυτός ο θαυμάσιος μύθος που διηγήθηκε ο Αριστοφάνης. Η σημασία όμως της φράσης είναι η ίδια και στις μέρες μας: ακούμε καθημερινά να χρησιμοποιείται από άτομα διαφόρων ηλικιών ότι ψάχνουν απεγνωσμένα να βρουν το άλλο μισό για την ολοκλήρωσή τους. Ο έρωτας, παρά τη διχοτόμηση, έχει τη δύναμη να ενώσει τα ανθρώπινα όντα, τα οποία συνεχώς επιζητούν το άλλο τους μισό, ενώ παράλληλα τα καθιστά ικανά, όχι μόνο να επιβιώσουν και να πολλαπλασιαστούν, αλλά και να αναπαραχθούν ηθικά⁵⁷.

Ο έρωτας αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις λειτουργίες και πήρε τη μορφή που έχει από τη στιγμή που απέκτησε ξανά την αρχική ενότητα και από τη στιγμή που αποκαταστάθηκαν όλες οι ατέλειες, οι οποίες ήταν απόρροια της επέμβασης των θεών. Επόμενο, λοιπόν, είναι να ερμηνεύονται οι διαφορές και η αμοιβαία έλξη των δύο φύλων με βάση τη γενετήσια ορμή. Η ερωτική σχέση προσπαθεί να θεμελιώσει μια άρρηκτη συνεύρεση, χωρίς να μη λαμβάνει υπόψη της τη σεξουαλική ικανοποίηση⁵⁸. Η επανένωση των δύο φύλων θα επιτευχθεί στην πιο ολοκληρωμένη της μορφή, μόνο μέσα από τον έρωτα, ο οποίος δηλώνει το μεταφυσικό πόθο και την επιθυμία του ανθρώπου να αγγίξει την ολότητα και την τελειότητα⁵⁹.

Στη συνέχεια του λόγου του, ο Αριστοφάνης τονίζει ότι για να μην ξαναδεχτούμε κάποια νέα διαίρεση από τους θεούς, θα πρέπει να δείχνουμε σεβασμό. Όταν λοιπόν βρούμε το άλλο μας μισό, τότε μόνο θα επιστρέψουμε

---

⁵⁷ Calame, 2004: 225

⁵⁸ Πλάτων, Συμπόσιο (Αρχαίο κείμενο, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Σημειώσεις, Υπομνήματα Ηλ. Σπυρόπουλος), 2004: 305-306

⁵⁹ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 57-58

στην αρχική μας κατάσταση και θα είμαστε ολοκληρωμένοι. Τότε, όμως, δεν θα πρέπει να ξεχάσουμε να ευχαριστήσουμε και να υμνήσουμε τον Έρωτα.

Ο Αριστοφάνης, μέσα από το λόγο του, προβάλλει την άποψη ότι η επανένωση των δύο φύλων δεν στοχεύει στην ερωτική απόλαυση. Ο έρωτας είναι η επιθυμία της ψυχής να ενωθεί για πάντα με το καλό και αγαθό, προωθώντας με αυτόν τον τρόπο τη σωκρατική αντίληψη για τον έρωτα. Ο έρωτας δεν είναι «ούτε πάνδημος ούτε ουράνιος»⁶⁰, αλλά αποκαθιστά και εγγυάται την ενότητα. Ο λόγος του κλείνει με μια χαρακτηριστική λιτότητα, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι ο έρωτας και η ερωτική σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα σε δύο ανθρώπους, καταφέρνει να εξασφαλίσει στον άνθρωπο την ευδαιμονία και τη μακαριότητα⁶¹.

---

⁶⁰ Πλάτων, Συμπόσιο (Κείμενο, Μετάφραση, Ερμηνεία, Ι. Συκουτρής), 1949: 121

⁶¹ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 59

Ο λόγος του Αγάθωνα για τον Έρωτα

Μετά τον Αριστοφάνη, το λόγο παίρνει ο Αγάθων. Ο Αγάθων πρεσβεύει πως ο έρωτας είναι ένας θεός, που είναι αιώνια νεαρός, παρόλο που είναι ο αρχαιότερος. Είναι επίσης πανέμορφος, δίκαιος και σοφός. Μάλιστα προς τιμήν του τραγουδάει και έναν ύμνο.

Ο λόγος του Αγάθωνα χωρίζεται σε πρόλογο και κυρίως μέρος, γεγονός που δείχνει τα κατάλοιπα από τη σοφιστική ρητορική. Αυτό μπορεί να ανιχνευτεί και στην έντονη κριτική που ασκεί στους προηγούμενους ομιλητές⁶².

Στο κύριο μέρος του λόγου του, ο Αγάθων κάνει μια απόπειρα να ορίσει τον έρωτα, εγκωμιάζοντας παράλληλα και τα χαρακτηριστικά που έχει. Ειδικότερα, «αποδίδει στον έρωτα όλες τις υπέρτατες αρετές στον ανώτατο βαθμό»⁶³.

Ο έρωτας χαρακτηρίζεται από τον Αγάθωνα μέσα από τη χρήση τριών επιθέτων σε υπερθετικό βαθμό. Ο έρωτας, λοιπόν, είναι ευδαιμονέστατος, κάλλιστος και άριστος. Είναι ευδαιμονέστατος, γιατί έχει ως προϋπόθεση το τέλειο ωραίο. Είναι κάλλιστος, διότι είναι ο πιο νέος από τους θεούς και πάντα νέος, είναι απαλός, είναι υγρός ως προς το είδος και, τέλος, είναι σύμμετρος. Τέλος, είναι άριστος, διότι διαθέτει τέσσερις αρετές που συγκροτούν την άριστη προσωπικότητα και αυτές οι αρετές είναι η δικαιοσύνη, η σωφροσύνη, η ανδρεία και η σοφία⁶⁴.

---

⁶² Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 61

⁶³ Πλάτων, Συμπόσιο (Αρχαίο κείμενο, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Σημειώσεις, Υπομνήματα Ηλ. Σπυρόπουλος), 2004: 62

⁶⁴ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 62-63

Ο έρωτας αποτελεί την αιτία τόσο για τα επίγεια όσο και για τα ουράνια αγαθά. Είναι «ο χορηγός της ειρήνης στους ανθρώπους, της γαλήνης στον αέρα και τη θάλασσα, του ήρεμου ύπνου, που μάς ανακουφίζει από τις μέριμνες, του γέλιου, της ευθυμίας»⁶⁵. «Η συμπαντική και κοσμογονική διάσταση καθιστούν τον έρωτα αναντίρρητα τον *κάλλιστον* και τον *ἄριστον* από όλους τους θεούς»⁶⁶.

Ο έρωτας, λοιπόν, για τον Αγάθωνα κατοικεί στις ψυχές και των θεών και των ανθρώπων, αλλά όχι σε όλες τις ανθρώπινες ψυχές, παρά μόνο σε εκείνες που έχουν όμορφα συναισθήματα. Εκεί μπορεί μόνο να παραμείνει και να ευδοκιμήσει. Αντίθετα, ο έρωτας δεν επισκέπτεται ψυχές μαύρες, γεμάτες από άσχημα συναισθήματα, αλλά ακόμα και αν εισέρθει σε αυτές, δεν παραμένει, αλλά φεύγει όσο πιο γρήγορα γίνεται.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο Αγάθων υποστηρίζει πως μόνο οι άνθρωποι, οι οποίοι είναι γεμάτοι από αγνά συναισθήματα, μπορούν να ερωτευτούν και να τούς ερωτευτούν στην πραγματικότητα, ενώ οι υπόλοιποι δεν είναι άξιοι ούτε να ερωτευτούν ούτε να τούς ερωτευτούν. Κι αυτό γιατί ο έρωτας δεν ευδοκιμεί σε άγονο έδαφος, όπως είναι οι ψυχές αυτών των ανθρώπων. Αυτό συμβαίνει γιατί η ασχήμια και ο έρωτας βρίσκονται σε διαρκή πόλεμο και δεν μπορούν να συνυπάρξουν. Γι' αυτό, όπου υπάρχει ασχήμια, δεν υπάρχει έρωτας και όπου υπάρχει έρωτας, δεν υπάρχει ασχήμια.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Αγάθωνα, ο έρωτας δεν επιβάλλεται, αλλά είναι ελεύθερος. Δεν μπορούμε να ερωτευτούμε με τη βία, αλλά ούτε να

---

⁶⁵ Taylor, 1990: 264-265

⁶⁶ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 64

κάνουμε τους άλλους να μάς ερωτευτούνε με τη βία, επειδή εμείς το θέλουμε. Για το λόγο αυτό, ο έρωτας είναι δίκαιος. Ο έρωτας χαρακτηρίζεται και από ανδρεία, γιατί κυριαρχεί πάνω από όλες τις ηδονές. Μπορεί και τις εξουσιάζει, δεν εξουσιάζεται από αυτές.

Ο Αγάθων, θέλοντας να τονίσει τη σημασία του έρωτα, αλλά και πόσο δημιουργικός γίνεται ο άνθρωπος όταν κυριαρχείται από αυτόν, επισημαίνει πως ακόμα και ένας ατάλαντος μπορεί να γίνει ποιητής και σπουδαίος εκφραστής σε κάθε μορφή τέχνης, όταν είναι ερωτευμένος. Επίσης, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο έρωτας είναι αυτός που στηρίζει κάθε μορφή ζωής πάνω στη γη, γιατί χάρη σε αυτόν τα ζώα, όπως και οι άνθρωποι, μπορούν να διαιωνίζονται.

Σύμφωνα με την άποψη του Αγάθωνα, όσοι έχουν ερωτευτεί, είναι πιο φωτεινοί σε σχέση με αυτούς που δεν τους έχει αγγίξει ποτέ ο έρωτας. Ίσως γιατί ο έρωτας είναι αυτός που ζεσταίνει τις καρδιές των ανθρώπων, τους κάνει πιο συναισθηματικούς και τους φέρνει πιο κοντά.

Κλείνοντας ο Αγάθων, υμνεί τον έρωτα με ένα στίχο και ξανατονίζει τη σπουδαιότητα και την ομορφιά του:

Εμένα λοιπόν μού φαίνεται, Φαίδρε, ότι ο Έρωτας όντας πρώτα ο ίδιος ο ωραιότερος και ο καλύτερος, γίνεται έπειτα και στους άλλους πρόξενος παρόμοιων χαρισμάτων. Μού έρχεται μάλιστα να το πω και με στίχους, ότι αυτός είναι εκείνος που φέρνει την ειρήνη στους ανθρώπους, στα πελάγη τη γαλήνη, την άπνοια και το κοίμισμα των ανέμων, τον ύπνο στις έννοιες.

Κι αυτός είναι που μάς εμποδίζει να είμαστε ξένοι μεταξύ μας, και μάς γεμίζει οικειότητα, που κανονίζει να συναντιόμαστε σε όλες αυτές τις συγκεντρώσεις, που γίνεται αρχηγός μας, σε γιορτές, σε χορούς, σε θυσίες, χαρίζοντάς μας πραότητα και διώχνοντας την αγριότητα· δωρίζει την

ευμένεια, απαλλάσσει από τη δυσμένεια· ήπιος, καλός· ορατός στους σοφούς, θαυμαστός στους θεούς· ποθητός στους κακόμοιρους, πολύτιμος στους καλόμοιρους· της Καλοπέρασης, της Άνεσης, της Χλιδής, των Θέλητρων, της Επιθυμίας, του Πόθου πατέρας· φροντίζει τους καλούς, παραμελεί τους κακούς· στον κόπο, στο φόβο, στον πόθο, στα λόγια οδηγός, πολεμιστής· άριστος σύμμαχος και σωτήρας, όλων των θεών και των ανθρώπων στολίδι· ωραιότατος και άριστος αρχηγός, τον οποίο πρέπει να ακολουθεί κάθε άνδρας υμνώντας τον όμορφα, μετέχοντας στο τραγούδι που τραγουδάει, θέλγοντας το νου όλων των θεών και των ανθρώπων⁶⁷.

Οι παρόντες, μετά το λόγο του Αγάθωνα, εκφράζουν την ευχαρίστησή τους για όσα άκουσαν, λέγοντας ότι τα όσα επεσήμανε ταιριάζουν στον ίδιο το θεό. Στη συνέχεια, το λόγο παίρνει ο Σωκράτης και ακολουθεί ένας μικρός διάλογος του ίδιου και του Αγάθωνα. Ο Σωκράτης μέσω της μαιευτικής του μεθόδου εγκλωβίζει τον Αγάθωνα, έτσι ώστε να αποδεχτεί ότι ο έρωτας δεν είναι τελικά ωραίος, σύμφωνα με αυτά που έχει πει. Ο Αγάθων δεν μπορεί να αντιμετωπίσει στο διάλογο το Σωκράτη και συμφωνεί τελικά μαζί του.

---

⁶⁷ Πλάτων, Συμπόσιο (Εισαγωγή, Μετάφραση, Σημειώσεις Ηλ. Ανδρεάδη), 1993: 93, 95 (στ. 197c-e)

Ο λόγος του Σωκράτη

Ο Σωκράτης παρουσιάζει τον έρωτα σαν δαίμονα, ο οποίος βρίσκεται ανάμεσα στο θεό και τον άνθρωπο. Το δαίμονα αυτό τον αντιλαμβάνεται σαν τον πόθο του καθενός μας να αποκτήσει το ωραίο. Μέσα από το λόγο του, ο Σωκράτης με έντεχνο τρόπο επιλέγει να μην αποτυπώσει τις δικές του σκέψεις και κρίσεις, αλλά να παραθέσει μια συζήτηση που είχε με τη μάντισσα Διοτίμα και η οποία τού αποκάλυψε τη φύση του έρωτα. Το σωκρατικό παιχνίδι της ερωτοαπόκρισης και η μυστηριακή γλώσσα χρησιμοποιούνται για την ύστατη κορυφή. «Όπως στη μύηση του μύστη, έτσι κι εδώ ο δρόμος τραβά σκαλί σκαλί από το σωματικά στο ψυχικά ωραίο και, με ένα τελευταίο ανέβασμα, στην ομορφιά της γνώσης μέσα στην περιοχή της καθαρής πνευματικής επιδίωξης. Από εδώ, σε μια ευλογημένη στιγμή (εξαίφνης, και σκεφτόμαστε τους σπινθήρες της Έβδομης επιστολής, που παίρνουν φωτιά) μπορούμε να κοιτάξουμε το άφθαρτο, το απόλυτα Ωραίο, το Ωραίο καθεαυτό»⁶⁸.

Ο Σωκράτης αναφέρει πως ο άνθρωπος αναζητά αυτά που δεν έχει, όσο και αυτά που έχει. Για παράδειγμα, ο πλούσιος δεν είναι δυνατό να επιθυμεί τον πλούτο, γιατί τον έχει· θα πρέπει να επιθυμεί κάτι που δεν έχει, όπως ένας ψηλός αυτό που επιθυμεί δεν είναι να είναι ψηλός, αφού είναι ψηλός, αλλά κάτι άλλο που δεν έχει. Με βάση την παραπάνω λογική και ο έρωτας, από τη στιγμή που τού λείπει η ωραιότητα, για αυτό ακριβώς το λόγο επιθυμεί τα ωραία. Στην περίπτωση που είχε την ωραιότητα, δεν θα επιθυμούσε κάτι που έχει, αλλά κάτι που δεν έχει.

---

⁶⁸ Lesky, 2001: 726

Ο έρωτας δεν είναι ούτε φτωχός ούτε πλούσιος, αλλά ούτε έξυπνος ούτε ανόητος. Βρίσκεται ανάμεσα σε αυτή την αντίφαση. Γι' αυτό είναι φιλόσοφος, γιατί δεν βρίσκεται ούτε στη μία, αλλά ούτε και στην άλλη πλευρά, αλλά κάπου στη μέση.

Ο λόγος του Σωκράτη αποτελεί μια μεταβατική ενότητα μεταξύ του πρώτου και δεύτερου μέρους του Συμποσίου και σε αυτήν διακρίνονται δύο στάδια. Στο πρώτο στάδιο, ο Σωκράτης επιδιώκει να απαλλάξει τη συζήτηση από οποιεσδήποτε προκαταλήψεις και παρερμηνείες. Χρησιμοποιεί τη γνωστή σωκρατική ειρωνεία, προκειμένου να εκφράσει τον πανικό του για τις διαφορετικές απόψεις που διατύπωσαν οι προηγούμενοι ομιλητές. Αυτοί επαίνεσαν τον Έρωτα παραθέτοντας τα πιο μεγαλοπρεπή χαρακτηριστικά του, άσχετα αν αυτά ανταποκρίνονταν στην πραγματικότητα. Ο ίδιος όμως είχε στο μυαλό του να παραθέσει τα αληθινά και μόνο χαρακτηριστικά του, όχι τα αληθοφανή. Ο Σωκράτης με τη θέση του αυτή, ουσιαστικά αμφισβητεί τις μη φιλοσοφικές, ρητορικές τοποθετήσεις των προλαλησάντων⁶⁹.

Στο δεύτερο στάδιο, ο Σωκράτης παραδέχεται πως ο έρωτας αναφέρεται κάπου, δηλαδή έχει αναφορική-μεταβατική σημασία. Επιπλέον, ταυτίζεται με την επιθυμία, η οποία εκτείνεται και στην κατοπινή ιδιοκτησία και χρήση των επιθυμητών αγαθών. Εκ φύσεως κλίνει προς την ομορφιά και όχι προς την ασχήμια, δηλαδή είναι έρωτας *κάλλους* και όχι *αΐσχους*⁷⁰. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα παραπάνω δεδομένα και το γεγονός ότι το *καλόν*

---

⁶⁹ Πλάτων, Συμπόσιο (Αρχαίο κείμενο, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Σημειώσεις, Υπομνήματα Ηλ. Σπυρόπουλος), 2004: 370-371

⁷⁰ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 66

δεν δύναται να είναι και *ἀγαθόν*, καταφάσκουμε στο ότι «ο Έρως δεν έχει *ἀρετήν*, δεν κατέχει το *ἀγαθόν*»⁷¹.

---

⁷¹ Πλάτων, Συμπόσιο (Αρχαίο κείμενο, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Σημειώσεις, Υπομνήματα Ηλ. Σπυρόπουλος), 2004: 373

Η ιστορία της Διοτίμας για τον έρωτα

Η Διοτίμα αποτελεί τη μοναδική γυναικεία φιγούρα που κυριαρχεί μέσα στο Συμπόσιο. Παρόλο που δεν είναι παρούσα σαν φυσική οντότητα, ο ρόλος της είναι πολύ σημαντικός. Το μόνο που γνωρίζουμε για αυτήν είναι ότι είναι μάντισσα με καταγωγή από τη Μαντίνεια της Αρκαδίας και ότι διαθέτει προφητικές ικανότητες. Η επιλογή του Πλάτωνα να τοποθετήσει μέσα στο έργο αυτή τη γυναικεία μορφή αποτελεί μια πολύ έξυπνη κίνηση, γιατί ως γυναίκα που είναι διαθέτει διαίσθηση, τον αυθορμητισμό που μόνο ένας απλός άνθρωπος έχει, ενώ έχει επίσης και άμεση σχέση με τη φύση⁷².

Η μυθική αφήγηση της Διοτίμας αποτελεί από τα πιο γνωστά αποσπάσματα του Συμποσίου. Σ' αυτήν «η σχεδόν μυστικιστική γλώσσα της για ψυχική κωφορία και γένεση μέσα στο ωραίο, στάθηκαν ακατανίκητη πρόκληση σε όσους ασταμάτητα βασάνισαν το πλατωνικό κείμενο με στόχο να βρουν τη μεταφυσική αλήθεια»⁷³.

Το ερώτημα που γεννάται για το αν ο λόγος και η ιστορία που διηγείται ο Σωκράτης είναι τελικά του Σωκράτη ή της Διοτίμας, μπορούμε να πούμε ότι στο Συμπόσιο «βλέπουμε, με τα μάτια του Πλάτωνα, τον εσωτερικό βίο της ψυχής του Σωκράτη», παρακολουθούμε δηλαδή τα στάδια στα οποία πρέπει να δοκιμαστεί η ψυχή «στα πρόθυρα του μεγάλου επιτεύγματος, τη στιγμή που πηγαίνει να χαθεί μέσα στο φως»⁷⁴.

Ο Πλάτωνας, τοποθετώντας τη μάντισσα Διοτίμα στο ρόλο του Σωκράτη, τού δίνει τη δυνατότητα να πραγματευτεί το θέμα του έρωτα με τον

---

⁷² Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 67

⁷³ Hunter, 2007: 138.

⁷⁴ Taylor, 1990: 269

τρόπο που μόνο αυτός γνωρίζει τόσο καλά και υπερασπίζεται και αυτός δεν είναι άλλος από την τεχνική του διαλόγου, που έχει σαν αποτέλεσμα να αναπλάσει τη συζήτηση που είχε λάβει χώρα ανάμεσα στο Σωκράτη και τη Διοτίμα και η οποία είχε τη μορφή μαθημάτων. Η αίσθηση του ζωντανού διαλόγου που εκτυλίσσεται μπροστά στους άλλους συμμετέχοντες του Συμποσίου, καταφέρνει να σπάσει τη μονοτονία που χαρακτηρίζει το μονόλογο και να κρατήσει αμείωτο το ενδιαφέρον όσων συμμετέχουν. Η Διοτίμα που, όπως μαρτυρεί και το όνομά της, είναι τιμημένη από τον Δία, έχει επιλεγεί σκόπιμα από τον Πλάτωνα, για να δώσει ένα μάθημα περί έρωτος στο Σωκράτη⁷⁵.

Μέσα από το λόγο της Διοτίμας, γίνεται αναφορά στην πορεία που ακολουθεί η ψυχή, προκειμένου να αγγίξει την πολυπόθητη λύτρωση, αλλά και την τελείωση, που είναι ο απώτερος στόχος⁷⁶. Μέσα από τα λόγια της, αυτό που γίνεται ξεκάθαρο είναι ότι ο σκοπός, αλλά και η επιθυμία του έρωτα είναι να κατακτήσει την αθανασία και για το λόγο αυτό και μόνο υπάρχει. Η επιδιωκόμενη αυτή αθανασία μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη γέννηση και αυτό γιατί η γέννηση ενός πράγματος είναι μια θεϊκή κατάσταση και μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μέσα στο ωραίο και σε καμία περίπτωση μέσα σε κάτι που χαρακτηρίζεται από την ασχήμια. Από τη στιγμή που ο τοκετός είναι σε θέση να εξασφαλίσει επιγόνους, τότε με τη σειρά της και η θνητή φύση καθίσταται αιώνια και αθάνατη. Ο έρωτας είναι για τη γέννηση μέσα στο ωραίο⁷⁷.

---

⁷⁵ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 68-69

⁷⁶ Taylor, 1990: 268

⁷⁷ Πλάτων, Συμπόσιο (Εισαγωγή, Μετάφραση, Σημειώσεις Ηλ. Ανδρεάδη), 1993: 121

Ο Έρωτας-Δαίμονας

Ο έρωτας χαρακτηρίζεται ως πνεύμα και ως δαίμονας, καθώς βρίσκεται ανάμεσα στο θνητό και στο θείο. Σαν δαίμονας που είναι ο έρωτας έχει αντίστοιχα και τη δύναμη να δίνει την ερμηνεία των όσων γίνονται στους ανθρώπους και να τη μεταφέρει στους θεούς και από την άλλη μεριά να ερμηνεύει και να μεταφέρει στους ανθρώπους τα θεϊκά⁷⁸. Με άλλα λόγια, ο έρωτας είναι σε θέση να εξασφαλίζει την επαφή ανάμεσα στους θεούς και στους ανθρώπους⁷⁹.

Η Διοτίμα μέσα από την επινόηση ενός γενεαλογικού μύθου, προσπαθεί να ενισχύσει την άποψη ότι ο έρωτας είναι δαίμονας, βάσει του οποίου μύθου αποδεικνύεται ο αντιφατικός του χαρακτήρας. Ο μύθος αποδίδει στον έρωτα διαφορετικά χαρακτηριστικά και προετοιμάζει το έδαφος για την επιστημονική έρευνα και γνώση⁸⁰.

Ο Σωκράτης, ακολουθώντας την έννοια της μεσότητας, υποστηρίζει ότι ανάμεσα στην άγνοια και τη γνώση υπάρχει μια μέση κατάσταση. Η κατάσταση αυτή ισχύει σε εκείνες τις περιπτώσεις που κάποιος μπορεί να έχει ορθή γνώμη, αλλά δεν δύναται να την αποδείξει. Κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί σε έννοιες, οι οποίες είναι αντίθετες. Στην προκειμένη περίπτωση, συμπεραίνουμε πως ο έρωτας είναι κάτι ανάμεσα στο καλό και το αισχρό, στο αγαθό και το κακό⁸¹.

---

⁷⁸ Πλάτων, Συμπόσιο (Εισαγωγή, Μετάφραση, Σημειώσεις, Ηλ. Ανδρεάδη), 1993: 111

⁷⁹ Taylor, 1990: 269

⁸⁰ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 71

⁸¹ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 70

Ο έρωτας, λοιπόν, βρίσκεται μεταξύ της άγνοιας και της σοφίας και έχει τη δύναμη να έλκεται προς τις ιδέες, επιτυγχάνοντας κατά αυτόν τον τρόπο να απομακρύνει την ψυχή από τη σωματική απόλαυση, ξεδιπλώνοντας με ένα μοναδικό τρόπο στους ανθρώπους τον κόσμο των ιδεών. Από τη στιγμή που η ψυχή θα βρεθεί μέσα στο θνητό, ανθρώπινο σώμα και δει γύρω της το κάλλος της σάρκας, με τη βοήθεια της ανάμνησης αρχίζει σταδιακά να θυμάται το αληθινό κάλλος. Αν και νιώθει έντονη την επιθυμία να δραπετεύσει έξω από το γήινο, αντιλαμβάνεται πως κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί, γεγονός που την οδηγεί σε μια κατάσταση μανίας, όπως συμβαίνει και με τον εραστή που έχει διακαή πόθο να θυμηθεί την ουσία των πραγμάτων, αλλά αυτό δεν είναι δυνατό να συμβεί, γιατί η λήθη σκέπασε τα πάντα από τη στιγμή που η ψυχή εγκαταστάθηκε στο γήινο σώμα και το μόνο που είναι σε θέση να αντικρίσει είναι μόνο οι σκιές των αισθητών πραγμάτων⁸².

Ο έρωτας θέλει να κατακτήσει το ωραίο, γιατί είναι κάτι που τού λείπει και όσο μεγαλύτερη νιώθει αυτήν την έλλειψη, τόσο η επιθυμία να το αποκτήσει γίνεται πιο έντονη και από τη στιγμή που δεν μπορεί να έχει το ωραίο, συνεπώς, δεν μπορεί να είναι και θεός⁸³. Οι θεοί δεν αποζητούν τη σοφία και την αληθινή γνώση των πραγμάτων, γιατί είναι κάτι που το κατέχουν, όπως, επίσης, και οι άφρονες, που δεν κατέχουν την πραγματική γνώση, δεν μπορούν να αντιληφθούν το έλλειμμα τους αυτό⁸⁴.

Και ο αληθινός φιλόσοφος, κατά τη Διοτίμα, είναι αυτός που μπορεί να αντιληφθεί τη σοφία του και έχει όχι μόνο την ανάγκη, αλλά και την επιθυμία

---

⁸² Πλάτων, Φαίδρος (Μετάφραση Φιλολογική Ομάδα Κάκτου, Επιμέλεια σειράς Β. Μανδηλαράς), 1993: 103

⁸³ Πλάτων, Συμπόσιο (Εισαγωγή, Μετάφραση, Σημειώσεις, Ηλ. Ανδρεάδη), 1993: 109

⁸⁴ Taylor, 1990: 269

να αγγίζει την ουσία των πραγμάτων, να κατακτά τη γνώση, την οποία ούτως ή άλλως διαθέτει λόγω της θεϊκής του φύσης. Όποιος, αντίθετα, έχει την εντύπωση ότι είναι είτε σοφός είτε σώφρων είτε καλός, αλλά στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτα από όλα αυτά, δεν επιδιώκει ούτε επιθυμεί να τα αποκτήσει, γιατί δεν θεωρεί ότι τού λείπουν⁸⁵.

Ο δαιμονικός έρωτας που παρουσιάζει η Διοτίμα δεν μπορεί ούτε να προσδιοριστεί ούτε να ταξινομηθεί. Επιθυμεί διακαώς να ανυψωθεί στο βάθρο της θεϊκής τελειότητας, από την οποία απέχει. Οι άνθρωποι που ερωτεύονται τον Σωκράτη, ουσιαστικά ερωτεύονται τον πόθο του για πνευματική καλλιέργεια και ανύψωση και, συνεπώς, «βρίσκουν στο Σωκράτη την οδό προς τη δική τους τελειότητα»⁸⁶.

Με βάση την αρχή της μεσότητας, ο έρωτας, όπως αναφέραμε και παραπάνω, δεν είναι θεός, όμως, αυτό δεν σημαίνει ότι ο έρωτας είναι και θνητός. Ο συλλογισμός χαρακτηρίζεται από απλότητα, καθώς από τη στιγμή που οι θεοί είναι ευδαίμονες και ωραίοι από τη μια μεριά και από την άλλη μεριά ο Έρωτας στερείται αυτών των ιδιοτήτων και για το λόγο αυτό τις ποθεί, αυτό συνεπάγεται ότι δεν είναι και θεός. Οδηγούμαστε τελικά στο συμπέρασμα ότι είναι κάτι ανάμεσα σε αυτά τα δυο, είναι 'μέγας δαίμων'. Ο ρόλος που επιτελούν οι δαίμονες είναι να φέρνουν σε επαφή τους θνητούς με τους θεούς, καταφέροντας με αυτόν τον τρόπο να εξασφαλίσουν τη συμπαντική συνοχή. Ακόμα και τα θέματα που σχετίζονται με τη θρησκεία ανήκουν στη δικαιοδοσία τους, όπως είναι για παράδειγμα η μαντική, οι

---

⁸⁵ Πλάτων, Συμπόσιο (Εισαγωγή, Μετάφραση, Σημειώσεις Ηλ. Ανδρεάδη), 1993: 113

⁸⁶ Hadot, Σωκράτους εγκώμιον, 2002: 63

θυσίες, τα μαγικά τραγούδια, οι τελετές κτλ. Σε αυτούς τους δαίμονες συγκαταλέγεται και ο Έρωτας⁸⁷.

---

⁸⁷ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 70-71

Ο Έρωτας της Αθανασίας

Η αιώνια κατοχή του αγαθού είναι αντικείμενο του έρωτα, ο οποίος έχει σαν επιθυμία του την κατάκτηση του ωραίου. Το ωραίο ταυτίζεται με το αγαθό και, κατά συνέπεια, και ο έρωτας αποτελεί τη λαχτάρα να αποκτήσει ο άνθρωπος την αιώνια ευτυχία. Σύμφωνα με τη Διοτίμα, ο εραστής επιδιώκει το ωραίο και αυτό δεν είναι παρά μια γέννα στο πλαίσιο της ομορφιάς, μια γέννα που είναι και σωματική, αλλά και ψυχική και στην οποία παίρνουν μέρος όσοι νιώθουν έντονη την επιθυμία να αναπαραχθούν στην περιοχή του ωραίου, που οδηγεί στην αθανασία. Η αθανασία αυτή εκπληρώνεται όταν γεννιέται ένας νέος άνθρωπος, με τον «τόκον έν τῷ καλῷ»⁸⁸.

Ο έρωτας είναι μια ορμητική επιθυμία, όχι παθητική και νοσταλγική, αλλά ισάξια «αυτού του ριψοκίνδυνου κυνηγού που είναι ο Έρωτας»⁸⁹. Αν εκ πρώτης άποψης στοχεύει στην απόλαυση της σάρκας, ο λόγος που συμβαίνει αυτό προέρχεται από την επίδραση του επιθυμητικού μέρους της ψυχής, το οποίο παρασύρει την ψυχή στην επιφανειακή γνώση του κάλλους, «σε μία συνεύρεση αισθήσεων». Η σαρκική αυτή απόλαυση με τον καιρό υποχωρεί, χάρη στην παρέμβαση του λογιστικού, που είναι ο ηνίοχος, και ο έρωτας οδηγεί την ψυχή στην αναζήτηση και στην κατάκτηση της αληθινής γνώσης, που δεν είναι άλλη από τη γνώση των ιδεών, έχοντας ως τελικό προορισμό την επιστροφή της ψυχής στο χώρο της αλήθειας⁹⁰.

Το πνευματικό και το βιολογικό στοιχείο είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους, καθώς το πνευματικό είναι αυτό που εξασφαλίζει την αιωνιότητα

---

⁸⁸ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 73

⁸⁹ Hadot, Τι είναι η αρχαία ελληνική φιλοσοφία, 2002: 73

⁹⁰ Vegetti, 2000: 169-170

μέσα από τα πνευματικά και καλλιτεχνικά δημιουργήματα, ενώ το βιολογικό, δηλαδή η γέννα, εξασφαλίζει τους απογόνους. Και στις δύο περιπτώσεις κρύβεται από πίσω η ουσία της ίδιας της ζωής, που δεν είναι άλλη από τον έρωτα για την αθανασία⁹¹.

Ο εραστής, έχοντας την ιδιότητα του παιδαγωγού, είναι αυτός που γεννά τις εφευρέσεις, τους νόμους και τις αξιέπαινες πρωτοβουλίες και ενέργειες. Αν αναζητήσουμε το κίνητρο του εραστή που τα κάνει όλα αυτά, θα εντοπίσουμε ότι από πίσω του κρύβεται ο έρωτας για την αθανασία. Ο ίδιος πόθος βρίσκεται και πίσω από την αναζήτηση του ωραίου, που οδηγεί στη διαιώνιση του ανθρώπινου γένους. Η αθανασία και η επιθυμία για αυτήν έχει σαν αποτέλεσμα τη γέννα, η οποία τελείται είτε μέσα στα πλαίσια της φυσικής ύπαρξης είτε μέσα στα πλαίσια του πνεύματος και της ψυχής. Κανένα από τα δύο δεν βρίσκεται σε κατώτερη θέση. Αντίθετα, και τα δυο είναι εξίσου σημαντικά και αξια, γιατί η γέννα μέσα στην ομορφιά είναι αυτή που καταφέρνει να προσφέρει στα θνητά πλάσματα την αιώνια αναπαραγωγή και την αθανασία. Οι θνητοί στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν την αθάνατη δόξα, υπομένουν, αλλά και υποβάλλουν τους εαυτούς τους σε μια σειρά από δοκιμασίες είτε αυτές είναι σωματικές είτε πνευματικές⁹².

---

⁹¹ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 73

⁹² Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 73-74

Ο Έρωτας-Φιλόσοφος

Η Διοτίμα διερωτώμενη ποιοι είναι οι φιλόσοφοι, δίνει την απάντηση ότι ο φιλόσοφος μοιάζει με τον έρωτα, γιατί βρίσκεται στο ενδιάμεσο στάδιο ανάμεσα στη γνώση και την άγνοια και αυτό γιατί «η σοφία ανήκει στα ωραία, ο έρωτας είναι πόθος του ωραίου, αρά κατ' ανάγκη είναι φιλόσοφος»⁹³.

Ο φιλόσοφος δεν ανήκει ούτε στον κόσμο των ανόητων, αλλά ούτε και στον κόσμο των θεών. Το πιο σημαντικό είναι ότι έχει επίγνωση αυτής της άγνοιάς του, ότι δηλαδή δεν συγκαταλέγεται ούτε ανάμεσα στους ανόητους, αλλά ούτε και ανάμεσα στους θεούς. Με άλλα λόγια, βρίσκεται στο μέσο της διαδρομής, μεταξύ γνώσης και άγνοιας⁹⁴.

Ο φιλόσοφος, όπως και ο έρωτας, λειτουργεί διαμεσολαβητικά. Και οι δύο ερμηνεύουν και μεταβιβάζουν στους θεούς τις θυσίες των ανθρώπων, και στους ανθρώπους μεταφέρουν τις εντολές και τις ανταποδόσεις των θεών. Ο φιλόσοφος δεν έχει σαν κύριο μέλημά του να λαμβάνει έτοιμες γνώσεις, αλλά αντιλαμβανόμενος την ανεπάρκεια που έχει, προσπαθεί να κατακτήσει την ιδέα του κάλλους και του καλού⁹⁵.

Η αντιστοιχία, λοιπόν, που υπάρχει ανάμεσα στον έρωτα και το φιλόσοφο είναι η εξής: ο έρωτας είναι μεταξύ της αμάθειας και της σοφίας, διότι κανένας θεός δεν φιλοσοφεί ούτε εύχεται να κάνει κάτι τέτοιο, μιας και είναι ήδη σοφός. Το ίδιο ακριβώς ισχύει και για αυτόν που είναι πραγματικά σοφός, καθώς ούτε οι απαίδευτοι φιλοσοφούν, αλλά ούτε και έχουν την επιθυμία να γίνουν κάποια στιγμή σοφοί. Και το πρόβλημα έγκειται σε αυτό

---

⁹³ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 72

⁹⁴ Hadot, Τι είναι η αρχαία ελληνική φιλοσοφία, 2002: 72-73

⁹⁵ Hadot, Τι είναι η αρχαία ελληνική φιλοσοφία, 2002: 76

ακριβώς το σημείο, καθώς αισθάνονται ότι είναι αυτοτελείς και ότι δεν χρειάζονται να κατακτήσουν κάτι περισσότερο⁹⁶. Ο πλατωνικός φιλόσοφος έχει συνειδητοποιήσει ότι «η φιλοσοφία δεν είναι μοναχική ενασχόληση, αλλά δημιουργικός διάλογος με νεαρά και προικισμένα άτομα»⁹⁷.

Ο εραστής χαρακτηρίζεται από τη διακαή επιθυμία που νιώθει να κατακτήσει την πραγματική γνώση και αποσκοπεί σε ανώτερα πράγματα, χωρίς να περιορίζεται σε όσα τού προσφέρουν οι αισθήσεις του. Είναι αυτός που θυσιάζει τις απολαύσεις της σάρκας στο όνομα της αιώνιας ζωής.

Ο στόχος του εραστή δεν είναι άλλος από το να προσεγγίσει όσο γίνεται περισσότερο το κάλλος, το αγαθό και τη δικαιοσύνη. Η διαφορά του εραστή-φιλοσόφου από τους υπόλοιπους ανθρώπους έγκειται στο γεγονός ότι δεν ζει με την ψευδαίσθηση της κατοχής της πραγματικής γνώσης, αλλά παλεύει για να την κατακτήσει. Οι εραστές που έχουν σαν ίδιο χαρακτηριστικό τους τον έρωτα, είναι οι φιλόσοφοι, οι οποίοι έχουν ως μοναδική τους επιθυμία να κατακτήσουν την πολυπόθητη σοφία με ό,τι συνεπάγεται κάτι τέτοιο⁹⁸.

---

⁹⁶ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 72

⁹⁷ Κάλφας, 2008: 14

⁹⁸ Hadot, Τι είναι η αρχαία ελληνική φιλοσοφία, 2002: 78

Ο Έρωτας για τον Αλκιβιάδη

Αφού έχουν ολοκληρωθεί οι τοποθετήσεις όλων των συμμετεχόντων του συμποσίου για τον έρωτα και ο λόγος του Σωκράτη έχει ενθουσιάσει όσους παρευρίσκονται σε αυτό, επανέρχεται το κλίμα του συμποσίου με τον Αλκιβιάδη υπό την επήρεια του αλκοόλ να παίρνει το λόγο και επιλέγοντας να πλέξει ένα εγκώμιο για τον Σωκράτη.

Ο Αλκιβιάδης εισέρχεται απροσδόκητα στη σκηνή, γεγονός που αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά λογοτεχνικά ευρήματα του Πλάτωνα. Τη διήγησή του μπορούμε να τη χαρακτηρίσουμε θαρραλέα και διασκεδαστική, με πιο αποκαλυπτικό σημείο της την παρουσίαση του Σωκράτη ως την «επίγεια προσωποποίηση και του έρωτα και της φιλοσοφίας»⁹⁹.

Ο Αλκιβιάδης ξεκινάει παρομοιάζοντας τον Σωκράτη με τον Σιληνό, αποσκοπώντας στη σκιαγράφηση του εσωτερικού κάλλους του δασκάλου, σε αντίθεση με την αμέλεια που έδειχνε η εξωτερική του εμφάνιση. Ο Σωκράτης, συνεχίζει ο Αλκιβιάδης, θεωρεί ασήμαντα εκείνα τα χαρίσματα που εκτιμά η πλειοψηφία των ανθρώπων, όπως είναι ο πλούτος και η ομορφιά. Σε όλη του τη ζωή το μόνο που κάνει είναι να παριστάνει τον αφελή και να αστειεύεται με τους ανθρώπους. Όμως μέσα του βρίσκεται ο πραγματικός του πλούτος¹⁰⁰.

---

⁹⁹ Κάλφας, 2008: 12

¹⁰⁰ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 82-83

Ο Αλκιβιάδης, ειδικότερα, παρομοιάζει τον Σωκράτη με τον Μαρσούα¹⁰¹ και τον χαρακτηρίζει ως υβριστή. Θεωρεί πως υπάρχει ένα είδος αλαζονείας στην επιδίωξη του καθολικού από τον Σωκράτη και πως εκείνος προκαλεί το θείο, στην προσπάθειά του πιθανόν να το προσεγγίσει. Μάς παρουσιάζει το παράδοξο του χαρακτήρα του Σωκράτη, ο οποίος επιδιώκοντας να ζήσει μια ζωή απαλλαγμένη από το κυνήγι του πλούτου, της ομορφιάς και των τιμών, μετατρέπεται τον εαυτό του σε ένα ριζοσπαστικό και ιδιαίτερο άτομο¹⁰².

Μέσα από τα λόγια του Αλκιβιάδη γίνεται φανερή η ταραχώδης σχέση που υπήρχε ανάμεσα στους δύο άνδρες, καθώς ο Σωκράτης παρέμενε απαθής σε κάθε του πρόκληση, γεγονός που τυραννούσε τον Αλκιβιάδη. Ο λόγος του λειτουργεί συμπληρωματικά σε όλους τους υπόλοιπους που έχουν προηγηθεί, καθώς επιλέγει να ξεδιπλώσει την άποψή του για τον έρωτα, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί από την ίδια του την εμπειρία, δίνοντας με αυτόν τον τρόπο την άλλη όψη του σωκρατικού νομίσματος, που περιορίζεται μέσα στα γήινα, στα πλαίσια των αισθήσεων και σε όσα αυτές αντιλαμβάνονται. Με πόνο καρδιάς ο Αλκιβιάδης θα παραθέσει τα γεγονότα που έζησε ένα χειμωνιάτικο βράδυ στο σπίτι του, όπου παρά τα αλλεπάλληλα ερωτικά καλέσματα και την έντονη εκδήλωση του ερωτικού του πάθους που ξεδίπλωσε στο Σωκράτη, εκείνος παρέμενε απαθής¹⁰³.

---

¹⁰¹ Ο Μαρσούας ήταν σιληνός στη Φρυγία, που προκάλεσε τον Απόλλωνα να συναγωνιστούν στη μουσική, αυτός με τον αυλό του κι ο Απόλλωνας με τη λύρα του, κι ο νικητής θα επέβαλε στο νικημένο την τιμωρία που θα ήθελε. Νικητής βγήκε ο Απόλλων που κρέμασε σε ένα δέντρο τον Μαρσούα και τον έγδαρε, όπως παραστατικά εικονίζεται σε ανάγλυφο που προέρχεται από τη Μαντίνεια και βρίσκεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. (Πλάτων, Συμπόσιο (Αρχαίο κείμενο, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Σημειώσεις, Υπομνήματα Ηλ. Σπυρόπουλος), 2004: 512-513

¹⁰² Moore, 2009: 45-46

¹⁰³ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 83-84

Μέσα από αυτήν την άκρως ρεαλιστική αφήγηση που έκανε ο Αλκιβιάδης, γίνεται φανερή η αγανάκτηση που ένιωθε από τη στάση του δασκάλου, αλλά από την άλλη μεριά γίνεται ξεκάθαρη σε όλο της το φάσμα, η συνέπεια που χαρακτηρίζει τα λόγια του Σωκράτη με τις πράξεις. Καταφέρνει με τον τρόπο του να φέρει τον έρωτα που ένιωθε ο Αλκιβιάδης σε αδιέξοδο, διδάσκοντάς του τη φρόνηση και την καρτερία. Καταφέρνει να τον αναγκάσει να καταθέσει τα όπλα, αυτόν τον άνδρα που ποτέ στη ζωή του δεν φοβήθηκε και δεν υποχώρησε, θέλοντας να του διδάξει ότι ο πλούτος και η ομορφιά είναι πράγματα εφήμερα και γήινα¹⁰⁴. Ο πραγματικός έρωτας ξεπερνά τη θνητότητα του σώματος και ανοίγει το δρόμο προς την ιδεατή ομορφιά που δεν την αντικρίζεις με τα μάτια του σώματος, αλλά με τα μάτια του νου.

Ο Σωκράτης, όμως, συμπεριφέρθηκε σαν πραγματικός εραστής και στη μάχη του Δηλίου¹⁰⁵ που έγινε το 424 π.Χ., όπου κατάφερε να σώσει και τα όπλα, αλλά και τη ζωή του Αλκιβιάδη που είχε τραυματιστεί και επιδεικνύοντας ψυχική και πνευματική υπεροχή, παραχώρησε τα αριστεία της γενναιότητας στον ερωμένο του, αν και του ανήκαν επάξια¹⁰⁶.

Ο λόγος ή για την ακρίβεια το εγκώμιο του Σωκράτη, κλείνει με την επισήμανση από τη μεριά του Αλκιβιάδη ότι ο Σωκράτης συμπεριφέρεται με τον ίδιο ακριβώς αμείλικτο τρόπο και στους άλλους ερωμένους του, όπως τον

---

¹⁰⁴ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 84

¹⁰⁵ Το Δήλιο ήταν αρχαία Βοιωτική πόλη που αποτελούσε επίνειο της Τανάγρας. Η πόλη ήταν χτισμένη στις ακτές του ευβοϊκού κόλπου στη θέση του σημερινού οικισμού Δήλεσι. Ήταν γνωστό για το σπουδαίο ναό του Απόλλωνα, που ήταν παρόμοιος με το ναό του Απόλλωνα στην Δήλο. Στο Δήλιο συγκρούστηκαν κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου, το 424 π.Χ., οι Αθηναίοι με τους Βοιωτούς. Η μάχη είναι γνωστή ως μάχη του Δηλίου. (<http://el.wikipedia.org/wiki/Δήλιο>)

¹⁰⁶ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 85

Ευθύδημο και τον Χαρμίδα. Τέλος, προτρέπει τον Αγάθωνα να εκμεταλλευτεί την προσωπική του αυτή εμπειρία, με σκοπό να τού γίνει μάθημα¹⁰⁷.

Ο λόγος του Αλκιβιάδη μπορεί να φαίνεται ότι δεν έχει να μάς πει κάτι ουσιαστικό πάνω στο θέμα του έρωτα, στην πραγματικότητα όμως αναδεικνύει για άλλη μια φορά τη θέση του Σωκράτη και μάς δείχνει πως ο έρωτας είναι μια δύναμη ανώτερη, η οποία μπορεί να ξεκινάει από το σώμα και την έλξη, αλλά ολοκληρώνεται στο νου και στον κόσμο των ιδεών, όπου ενεδρεύει η πραγματική γνώση.

---

¹⁰⁷ Πλάτων, Συμπόσιο (Μετάφραση, Σχόλια, Δ. Κοσμάς), 2011: 85

Το έργο Φαίδρος

Ο Φαίδρος αποτελεί έναν από τους διαλόγους του Πλάτωνα, που διακρίνεται για την εντυπωσιακή και μοναδική μυθική του παραστατικότητα¹⁰⁸. Είναι ένα από τα έργα που έγραψε ο Πλάτωνας όταν βρισκόταν σε ώριμη ηλικία. Το έργο θα πρέπει να γράφτηκε πριν από το 370 π.Χ. Θέμα του είναι η πραγματική ρητορική και η ανάπτυξη του φαινομένου του έρωτα μέσα από την παρουσίαση της ανοδικής πορείας της ψυχής, που σέρνεται από φτερωτά άλογα¹⁰⁹. Η παρούσα εργασία, όπως προαναφέρθηκε, θα αναλύσει το δεύτερο σκέλος του Φαίδρου, δηλαδή τη σημασία του έρωτα.

Μέσα από το Φαίδρο γίνεται φανερή η καλλιτεχνική πλαστική ικανότητα που διαθέτει ο Πλάτωνας στο μέγιστό της βαθμό, πριν ξεκινήσει να γίνεται εμφανής η χαλάρωση που παρατηρείται στους κατοπινούς του διαλόγους. Έξω από την πόλη και κάτω από έναν μεγαλοπρεπή πλάτανο που βρίσκεται κοντά σε ένα ιερό των Νυμφών, διεξάγεται η συνομιλία μεταξύ του Φαίδρου και του Σωκράτη¹¹⁰.

Από τους λόγους που διατυπώνονται στο πρώτο μέρος του έργου, υπάρχει μια γραμμή που τούς συνδέει με το Συμπόσιο, ενώ από την άλλη μεριά, οι λόγοι που διατυπώνονται στο δεύτερο μέρος γυρνάνε τον αναγνώστη λίγο πιο πίσω, στο Γοργία, όπου πραγματικός ρήτορας μπορεί να είναι μόνο ο φιλόσοφος, καθώς γνωρίζει την ουσία των πραγμάτων για τα οποία κάνει λόγο. Επειδή όμως ο δρόμος αυτός περνά διαμέσου της διαλεκτικής, αυτή αποτελεί το μοναδικό τρόπο, προκειμένου να μετατραπεί η

---

¹⁰⁸ Λαμπρίδη, 2004: 215

¹⁰⁹ Kroh, 1996: 380

¹¹⁰ Lesky, 2001: 736-737

ρητορική σε γνήσια τέχνη. «Τα δύο βασικά στοιχεία της πλατωνικής διαλεκτικής, ο χωρισμός των εννοιών – διαίρεσις – και η λογική συνένωση αυτών που χωρίστηκαν – συναγωγή – αρχίζουν να διακρίνονται καθαρά στο Φαίδρο»¹¹¹.

Η όλη συζήτηση περιστρέφεται γύρω από το αν ο έρωτας είναι τελικά κάτι καλό ή κάτι κακό, αν είναι ωφέλιμο να είναι κάποιος με τον αγαπημένο του, επειδή κυριεύεται από έρωτα ή αν δεν είναι ωφέλιμο, αλλά καταστροφικό να κυριεύεται από τον έρωτα, γιατί τότε απουσιάζει η λογική και ο ερωτευμένος κινείται από πάθος.

Ο Σωκράτης με το μοναδικό διαλεκτικό του τρόπο αναλύει αυτό το ζήτημα, αφού πρώτα δώσει ένα σαφή ορισμό για το τι θεωρεί ότι είναι ο έρωτας. Στο έργο αυτό έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά από τον Σωκράτη των προηγούμενων διαλόγων και έχει δομήσει μια πλατωνίζουσα προσωπικότητα, η οποία έχει αφομοιώσει την παρελθούσα συγγραφική παραγωγή του Πλάτωνα. «Είναι ο Σωκράτης της Ακαδημίας, άγαλμα αιώνιο αρετής και φιλοσοφικού βάθους προς όλες τις διαστάσεις της ζωής. Είναι ο μελετητής του θανάτου και ο βάκχος της ζωής, είναι αυτός που στον Κρατύλο έχει φανταστεί και τον Άδη ακόμα ως φιλόσοφο. Είναι ο Σειληνός του Συμποσίου με το άσχημο παρουσιαστικό και την πανώρια εσωτερικότητα»¹¹².

Η φιλοσοφία στο Φαίδρο πηγάζει από τον έρωτα, ο οποίος ανάγεται στην πριν από τη γέννηση θέαση των ιδεών. Οι ιδέες που αντικρίζει ο άνθρωπος πέρα από τον ουρανό προτού γεννηθεί, είναι οι αληθινές και γνήσιες ιδέες. Όταν έρχεται στη γη, έρχεται σε επαφή με τα κακέκτυπα των υπερουράνιων ιδεών και, γι' αυτό στη θέα τους, νιώθει μια σωματική και

---

¹¹¹ Lesky, 2001: 737

¹¹² Θεοδωρακόπουλος, 2010: 64

ψυχική ανησυχία, ταραάζεται ο εσωτερικός του κόσμος. Η ιδέα του ωραίου είναι η μοναδική ιδέα που είναι δυνατόν να την θεάται και να την κατανοεί ο άνθρωπος και προτού γεννηθεί, αλλά και μετά την άφιξή του στη γη. Υπάρχει βέβαια και η δυνατότητα αντίληψης και των υπόλοιπων ιδεών, μόνο όμως με τη βοήθεια της διαλεκτικής. Για τον Πλάτωνα «η αισθητική-ερωτική εμπειρία είναι η πρωταρχική φιλοσοφική εμπειρία, η εμπειρία του υπερβατικού που απαιτεί αγνότητα και στοχασμό»¹¹³.

Βασικό θέμα του διαλόγου αποτελεί ο έρωτας και το κάλλος. Παράλληλα όμως με το θέμα αυτό, ξετυλίγεται και ο πυρήνας της τέχνης του λόγου, η οποία μορφώνει τις ψυχές των νέων. Την τέχνη αυτή διαστρέβλωσαν οι Σοφιστές, αποσκοπώντας στην εξαπάτηση των νέων. Ο Σωκράτης θα αποκαταστήσει την ισορροπία στην παλινωδία, εξυμνώντας την πραγματική τέχνη του λόγου, που οδηγεί στη θέαση των όντων, στην αλήθεια για την πραγματική φύση του έρωτα και της ιδέας και στην κατανόηση της επιρροής του έρωτα στην παιδεία, στην αβρότητα και τη φιλία των ανθρώπων¹¹⁴. Στην παλινωδία θα ανακαλέσει «την ταύτιση του έρωτα με τον κτηνώδη σαρκικό πόθο»¹¹⁵.

Ο έρωτας στο Φαίδρο χαρακτηρίζεται ως μανία και έμπνευση, προερχόμενη από θείες πηγές. Είναι μια τρέλα, όρος που υπονοεί την αντίθεση σε κάθε είδους ορθολογισμό. Και ενώ στην Πολιτεία μανία και ανορθολογισμός είναι συνώνυμα, στο Φαίδρο, ο ανορθολογισμός έχει αναμφισβήτητα ανθρώπινη καταγωγή και η θεότητα θεϊκό σχέδιο και σκοπό.

---

¹¹³ Nesselrath, 2003: 533

¹¹⁴ Θεοδωρακόπουλος, 2010: 28-29

¹¹⁵ Taylor, 1990: 356

Στο έργο αυτό η μανία αναφέρεται στη φιλοσοφική έμπνευση και ο έρωτας είναι μια θεϊκή μανία, ένα πάθος, ένας άμετρος πόθος, μια εμμονή:

...δεν είναι αληθινός ο λόγος που υποστηρίζει ότι πρέπει να προσφέρεται κανείς σε κάποιον που δεν κατέχεται από έρωτα, όταν έχει δίπλα του έναν ερωτευμένο, γιατί δήθεν ο πρώτος ενεργεί με φρόνηση, ενώ ο άλλος κατέχεται από μανία. Και βέβαια, αυτό θα ήταν σωστό να λέγεται, αν ήταν αλήθεια ότι η μανία είναι κακό πράγμα. Όμως στην πραγματικότητα τα μεγαλύτερα καλά μάς συμβαίνουν διαμέσου της μανίας, η οποία μάς προσφέρεται ως θεϊκό δώρο. (244a)¹¹⁶.

...αξίζει όμως να επικαλεστούμε ως μαρτυρία και τούτο, ότι εκείνοι από τους παλιούς που έθεσαν τα ονόματα των πραγμάτων, δεν θεωρούσαν τη μανία ούτε κάτι κακό, ούτε ντροπή. Αλλιώς δεν θα συνέδεαν το ίδιο αυτό όνομα, δηλαδή τη λέξη «μανία», με την ωραιότερη από τις τέχνες, αυτή με την οποία κρίνεται το μέλλον, και δεν θα την αποκαλούσαν «μανική»: θεωρώντας ότι είναι κάτι όμορφο, όταν έρχεται δωρισμένη από τους θεούς, τής έδωσαν αυτό το όνομα:... (244c)¹¹⁷.

Τόσα και ακόμη πιο πολλά ωραία έργα, που προέρχονται από τη μανία που προκαλούν οι θεοί, έχω να αναφέρω: ας μη φοβόμαστε λοιπόν την ίδια τη μανία, ούτε να μάς θορυβεί και να μάς τρομάζει ο λόγος που υποστηρίζει ότι πρέπει να προτιμάμε για φίλο το φρόνιμο από το μανιασμένο:... (245b)¹¹⁸.

---

¹¹⁶ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 241, 243.

¹¹⁷ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 243.

¹¹⁸ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 247.

Η Δομή του Φαίδρου

Ο διάλογος ξεκινάει από τη στιγμή που ο Φαίδρος, μετά από την επίσκεψή του στο Λυσία, συναντά το Σωκράτη. Ο Σωκράτης καλείται από το Φαίδρο να κρίνει το λόγο του Λυσία, που έχει θέμα τον έρωτα. Κάτω από τον ίσκιο ενός πλατάνου αναπτύσσεται ο διάλογος μεταξύ Σωκράτη και Φαίδρου. Προηγείται ο επιδεικτικός λόγος του Λυσία και ακολουθεί ο φιλοσοφικός περί έρωτος λόγος του Σωκράτη. Εκείνο που τονίζει ιδιαίτερα ο Σωκράτης είναι ότι ο λόγος του Λυσία εξαντλείται στην επίδειξη και επαναλαμβάνει τα ίδια πράγματα για εντυπωσιασμό. Υποστηρίζει πως δεν αρκεί η ρητορική, αν μέσα σε αυτήν δεν υπάρχει αλήθεια, γιατί η ίδια η τέχνη της ρητορικής πηγάζει από αυτήν.

Το έργο κινείται σε δύο μέρη, των οποίων η ενότητα μπορεί να γίνει αντιληπτή, εξετάζοντας τη σχέση που έχουν τα δύο αυτά μέρη με τη ρητορική. Το πρώτο από τα δύο κομμάτια περιέχει τρεις λόγους, οι οποίοι έχουν σαν θέμα τους τη διαπραγμάτευση του έρωτα. Το λόγο στην αρχή παίρνει ο Φαίδρος, απαγγέλλοντας ένα λόγο του Λυσία και στη συνέχεια κάνει τη δική του τοποθέτηση πάνω στο θέμα ο Σωκράτης, ακολουθώντας στο λόγο του το ίδιο πνεύμα και περιγράφοντας τον έρωτα σαν μια τρέλα, η οποία δεν μπορεί να γιατρευτεί¹¹⁹. «Η σταδιακή, διαλεκτική κριτική του Σωκράτη σχετικά με την άποψη του Λυσία και το είδος του λόγου που την εκφέρει, υπαγορεύει την περαιτέρω τροπή του διαλόγου και προσδιορίζει το φιλοσοφικό στίγμα του έργου»¹²⁰.

---

¹¹⁹ Lesky, 2001: 737

¹²⁰ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 11

Στον τρίτο λόγο που έπεται, πραγματοποιείται η παλινωδία. Σ' αυτήν, ο Σωκράτης επαινεί τον έρωτα σαν θεϊκή παραφροσύνη, καθώς συνδέεται στενά με τον προφητικό, εξαγνιστικό και ποιητικό οίστρο. Σε αυτό το σημείο, ο Πλάτωνας έχει δημιουργήσει την εικόνα με το άρμα των ψυχών και τα δύο φτερωτά άλογα, τα οποία εξουσιάζει το λογιστικό μέρος της ψυχής. Το μέρος αυτό οδηγεί στο Αιώνιο, όταν είναι αρκετά δυνατό, με σκοπό να επικρατήσει στο φαύλο μέρος της ψυχής¹²¹.

Στο δεύτερο μέρος, το διαλεκτικό, «κρίνεται η ρητορική, ελέγχεται όλη η άψυχη πλοκή του λόγου και η έλλειψη της γνώσης που την διακρίνει». Και ενώ εκ πρώτης όψεως φαίνεται πως το δεύτερο μέρος δεν έχει σχέση με το πρώτο, κάτι τέτοιο δεν ισχύει. Και αυτό βέβαια δεν είναι τυχαίο, καθώς σκοπός του Πλάτωνα στο Φαίδρο είναι να τονίσει τη διαφορετική, αναληθή και λαθεμένη αντιμετώπιση του έρωτα από το Λυσία, αλλά και να αντιπαραθέσει το έργο της Ακαδημίας με το έργο της ρητορικής¹²².

Τα βασικά ζητήματα που αναδύονται μέσα από το έργο είναι από τη μια μεριά η φύση του έρωτα και από την άλλη μεριά ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνεται ο λόγος, αλλά και ποια είναι τα χαρακτηριστικά του, καθώς αυτός είναι που θα καταφέρει να εξασφαλίσει την απάντηση στο ερώτημα «τι είναι έρωτας». Επομένως, τα δύο ζητήματα που τίθενται προς διαπραγμάτευση μέσα στο έργο σχετίζονται με την οντολογία του έρωτα από τη μια μεριά και από την άλλη «με τη μορφή της αλήθειας που ενεργοποιείται από το φιλοσοφικό λόγο και η οποία παραπέμπει στην ευρύτερα αισθητική

---

¹²¹ Lesky, 2001: 737

¹²² Θεοδωρακόπουλος, 2010: 27

διάσταση που προσλαμβάνει η σκέψη όταν, προκειμένου να πείσει, εκφράζεται γραπτά ή διατυπώνεται προφορικά»¹²³.

Δύο κόσμοι παρουσιάζονται στο Φαίδρο: ο κόσμος των όντων και ο κόσμος των μη όντων. Τον κόσμο των όντων τον προσεγγίζουμε με τη συνδρομή της διαλεκτικής φιλοσοφίας, ενώ τον κόσμο των μη όντων με τον εναγκαλισμό της ρητορικής και σοφιστικής τέχνης. Η διαλεκτική καλλιεργεί τα χρηστά ήθη, η ρητορική τις ανήθικες συμπεριφορές. Η διαλεκτική συναινεί στην αποκάλυψη της αλήθειας, η ρητορική στην παγίωση της φενάκης. Απώτερος σκοπός του Πλάτωνα είναι να απομακρύνει την ανθρώπινη ψυχή από τη φενάκη, την ψευδαίσθηση και την πλάνη και να την κατευθύνει προς τη θεϊκή αλήθεια. Ο διάλογος ουσιαστικά αποτελεί μια αληθινή, εκ βαθέων και πολυσχιδή ψυχαγωγία¹²⁴.

---

¹²³ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 11-12

¹²⁴ Θεοδωρακόπουλος, 2010: 30-31

Η Θέση του Λυσία για τον Έρωτα

Ο Λυσίας προσπαθεί μέσα από το λόγο του να κάνει εραστή του το Φαίδρο, αλλά τα επιχειρήματα που χρησιμοποιεί δεν παρουσιάζουν καμία λογική συνοχή. Αυτό που τονίζει με ιδιαίτερη έμφαση στο λόγο του είναι τα καλά που συμβαίνουν, όταν δεν είσαι ερωτευμένος και, αντίστοιχα, τα άσχημα που σου συμβαίνουν, εάν είσαι.

Υποστηρίζει ότι οι ερωτευμένοι, όταν σβήσει η φλόγα¹²⁵ του έρωτα, μετανοούν για τα καλά που έχουν κάνει στον αγαπημένο τους, γιατί είχαν παρασυρθεί από το πάθος και έκαναν πράγματα που αν δεν ήταν ερωτευμένοι, δεν θα τα έκαναν, γιατί θα υπερίσχυε η λογική. Έτσι, αυτοί που δεν κατέχονται από έρωτα, βρίσκονται σε πλεονεκτικότερη θέση, επειδή δεν παρασύρονται από το πάθος τους, οπότε δεν έχουν κάνει πράξεις παρασυρόμενοι από έρωτα, για τις οποίες θα έπρεπε να μετανιώνουν, αλλά ό,τι έκαναν, το έκαναν με τη θέλησή τους, γιατί δεν κατέβαλαν κανένα κόπο για να αποδώσουν αξία στον αγαπημένο τους, ούτε αμέλησαν ζητήματα δικά τους, προφασισζόμενοι τον έρωτα¹²⁶.

Ο Λυσίας συνεχίζει επισημαίνοντας ότι όταν είσαι ερωτευμένος, χάνεις τον έλεγχο και μαζί με αυτόν και την αξιοπιστία στους γύρω σου, παραλογίζεσαι και είναι σχεδόν αδύνατο, ακόμα και αν βρεις τα λογικά σου,

---

¹²⁵ Στο πλαίσιο της συζήτησης για τον προσωπικό έρωτα, η υπογράμμιση της προσωρινότητας της ερωτικής έλξης αποτελεί καίριο σημείο της άποψης του Λυσία, την οποία θα ανατρέψει ο Πλάτωνας στη διάρκεια του διαλόγου. Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 417

¹²⁶ Θεοδωρακόπουλος, 2010: 407

να κάνεις τους άλλους να σε εμπιστευτούν, γιατί έχουν χάσει την εμπιστοσύνη τους στο πρόσωπό σου¹²⁷.

Ο λόγος του Λυσία συνεχίζει, κινούμενος στον ίδιο στόχο: να πείσει το Φαίδρο ότι είναι πιο καλό να είσαι με κάποιον που δεν είσαι ερωτευμένος μαζί του. Στη συνέχεια του λόγου ισχυρίζεται πως θα ήταν περισσότερο αποδοτικό και χρήσιμο να μην διαλέξεις ανάμεσα σε αυτούς που ερωτεύεσαι τον καλύτερο, επειδή οι επιλογές σου περιορίζονται. Θα ήταν όμως καλό να διαλέξεις ανάμεσα σε αυτούς που δεν είσαι ερωτευμένος, γιατί οι επιλογές σου θα είναι περισσότερες και καλύτερες, οπότε θα έχεις μεγαλύτερες πιθανότητες να διαλέξεις κάποιον αντάξιό σου. Διαλέγοντας άτομα από τον κύκλο που είσαι ερωτευμένος, περιορίζει τις πιθανότητες να βρεις κάποιον ικανό και κατάλληλο για εσένα¹²⁸.

Σε μία σχέση που δεν είναι ερωτική, αν προκύψει μία διαφωνία, το κακό θα είναι και για τους δύο. Επομένως, εσύ δεν θα ζημιωθείς, γιατί δεν θα δώσεις ό,τι πολυτιμότερο έχεις, σε αντίθεση με αυτόν που είναι ερωτευμένος και δεν έχει βρει την ανάλογη ανταπόκριση. Το αποτέλεσμα θα είναι να ζημιωθεί, διακινδυνεύοντας ό,τι πολυτιμότερο έχει. Τέλος, θα πληγωθεί και θα χάσει τον έλεγχο¹²⁹.

Ο ερωτευμένος δεν επιτρέπει τον αγαπημένο του να αναπτυχθεί, για να μη γίνει καλύτερος από αυτόν, γιατί άμα γίνει καλύτερος, τότε μπορεί να τον εγκαταλείψει, θα είναι ανεξάρτητος και θα μπορεί να στηριχτεί στον εαυτό του, εφόσον δεν θα είναι τόσο ευάλωτος. Επομένως, ο μόνος τρόπος για να αποφύγει τον κίνδυνο να τον χάσει είναι να τον αποξενώσει από φίλους του

---

¹²⁷ Θεοδωρακόπουλος, 2010: 409

¹²⁸ Θεοδωρακόπουλος, 2010: 409

¹²⁹ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 185, 187

και όσους συναναστρέφεται, έτσι ώστε να αποδυναμωθεί από το στήριγμα και την ασφάλεια που τού δίνει ο περίγυρός του. Από την άλλη, αυτοί που δεν είναι ερωτευμένοι, δεν φθονούν αυτούς που συναναστρέφονται, δεν γίνονται τόσο καταπιεστικοί ο ένας με τον άλλο και δίνουν χώρο και χρόνο να αναπτυχθεί ο σύντροφός τους, γιατί δεν θέλουν να είναι αγκιστρωμένοι πάνω τους, αλλά ο αγαπημένος τους να αναπτύξει μία ξεχωριστή δυναμική προσωπικότητα¹³⁰.

Εξάλλου, πολλοί από τους ερωτευμένους ενδιαφέρθηκαν πρώτα για το σώμα του αγαπημένου, παρά να γνωρίσουν το χαρακτήρα και την προσωπικότητά του, έτσι ώστε να συνδεθούν μαζί του και ψυχικά, όχι μόνο σωματικά. Όταν λοιπόν σβήσει η επιθυμία για το σώμα του αγαπημένου, δεν θα υπάρχει κάτι που θα συνδέει τα δύο πρόσωπα. Επομένως, είναι αβέβαιο αν θα μείνουν φίλοι, εφόσον δεν θα έχουν πλέον κάτι να τούς συνδέει. Όταν όμως δεν είσαι ερωτευμένος, επικεντρώνεσαι στη φιλία με τον άλλο (που μπορεί να ήσουν και από πριν φίλος) και γνωρίζεις περισσότερο το χαρακτήρα του, την προσωπικότητά του. Έτσι μπορείς να μείνεις φίλος μαζί του και να απολαμβάνεις την παρέα του, γιατί υπάρχουν πολλά που σας συνδέουν¹³¹.

Μόνο αν δεν καταβάλλεις από έρωτα μπορείς να κυριαρχήσεις σε μία σχέση, γιατί δεν θα ασχολείσαι με μικροπράγματα, αλλά με πιο ενδιαφέροντα πράγματα. Ας μην ξεχνάμε ότι αυτές είναι οι πιο ισχυρές σχέσεις, γιατί απουσιάζει το αίσθημα του έρωτα. Τέτοιες σχέσεις είναι αυτή της μητέρας με

---

¹³⁰ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 187

¹³¹ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 187, 189

το παιδί, η φιλία, η αδελφική αγάπη. Δεν υπάρχει κάποιος που θα αμφισβητούσε τη δύναμη των σχέσεων αυτών¹³².

Είναι πιο σωστό να δείχνεις την εύνοιά σου σε όσους την έχουν ανάγκη, παρά σε όσους δεν την έχουν. Συνήθως αυτοί που την έχουν, δεν είναι ανάμεσα στους καλύτερους, αλλά σε αυτούς που δεν έχουν τίποτα. Και γι' αυτό, αν τούς ερωτεύεις, θα σου χρωστάνε μεγάλη χάρη. Για παράδειγμα, στις συνεσιώσεις που θα κάνεις είναι προτιμότερο οι καλεσμένοι να μην είναι φίλοι, αλλά πεινασμένοι ζητιάνοι, γιατί αυτοί θα εκτιμήσουν περισσότερο από τους φίλους το φαΐ που θα τούς δώσεις, επειδή το έχουν μεγαλύτερη ανάγκη. Έτσι, θα σε θυμούνται και θα σου οφείλουν μεγάλη χάρη¹³³.

Μετά όμως από δεύτερη σκέψη, ο Λυσίας αναρωτιέται μήπως θα ήταν γονιμότερο να μην κάνουμε καμία χάρη και σε κανέναν, αν αυτός δεν μπορεί να μάς την ανταποδώσει ευχάριστα. Αναρωτιέται μήπως είναι πιο πρόπον να ευνοούνται τα άτομα που είναι πιο πιθανά να ανταποδώσουν τη χάρη, που την αξίζουν, που θα σου προσφέρουν από τα αγαθά τους, που δεν είναι αλαζόνες, που είναι πρόθυμοι να παραμείνουν φίλοι σου για μια ολόκληρη ζωή και δεν είναι φιλέριδες¹³⁴.

Ο Λυσίας ολοκληρώνοντας το λόγο του συγκεφαλαιώνει τη θέση του για την ωφέλεια της σχέσης μεταξύ ατόμων που δεν κατέχονται από έρωτα και τη βλάβη που προκαλεί η σχέση μεταξύ ατόμων που κατέχονται από έρωτα. Τονίζει πως ο νεαρός δεν πρέπει να χαρίζει την ομορφιά του αδιακρίτως σε όλους τους εραστές· αυτό δεν θα το προέτρεπε ούτε ο ίδιος ο

---

¹³² Θεοδωρακόπουλος, 2010: 413

¹³³ Θεοδωρακόπουλος, 2010: 413

¹³⁴ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 193

εραστής. Τέλος, εφιστά την προσοχή στο κέρδος που πρέπει να απορρέει από μια σχέση και για τα δύο μέρη της.

Ο λόγος του Λυσία χαρακτηρίζεται από μονοτονία, έλλειψη επαρκών και τεκμηριωμένων επιχειρημάτων, αλλά και από ηδονιστικά ιδεώδη. Δεν έχει εσωτερική συνοχή ούτε πρωτοτυπία. Μπορούμε να ισχυριστούμε πως καταντάει αντιπαθητικός, καθώς προβάλλει τον έρωτα ως αποκλειστικά σαρκική απόλαυση. Εξ ολοκλήρου συνάδει με το σκοπό του, δηλαδή «να πείσει τον *καλόν παιῖδα* να χαρίσει την ομορφιά του στον υπολογιστή και ψυχρό εκμεταλλευτή, το μη εραστή»¹³⁵.

Ο λόγος του αποτελεί μια απεχθή παραδοξολογία, καθώς οι τέτοιου είδους σχέσεις στην αρχαία Αθήνα δικαιολογούνταν, εφόσον συνοδεύονταν από ρομαντικά ερωτικά αισθήματα. Διακρίνεται από ταπεινότητα και ποταπότητα. Σε καμία περίπτωση δεν μπορούμε να τον λάβουμε σοβαρά υπ' όψιν μας, απλά ως μία ένδειξη της οξύνοιας του Λυσία: με το κοφτερό του μυαλό ο Λυσίας τάσσεται υπέρ της ιδιοτελούς, ηδονοθηρικής και εξαθλιωμένης συμπεριφοράς. Τα επιχειρήματα όμως τα κενά περιεχομένου και ουσίας, που καταφάσκουν υπέρ της κατάπτωσης των ηθών, προοικονομούν την κοινωνική ηθική κατάρρευση¹³⁶.

---

¹³⁵ Θεοδωρακόπουλος, 2010: 84

¹³⁶ Taylor, 1990: 352

Η Θέση του Σωκράτη για τον Έρωτα

Ο Σωκράτης ξεκινά την ομιλία του με μία επίκληση στις λίγιες μούσες¹³⁷. Αφηγείται την ιστορία ενός εφήβου πολύ όμορφου, που λόγω της ομορφιάς του πολλοί ήταν εκείνοι που ήταν ερωτευμένοι μαζί του. Ένας όμως ανάμεσά τους είχε το χάρισμα να πλανεύει. Αυτός, ωστόσο, τον έπεισε ότι δεν ήταν ερωτευμένος μαζί του. Όταν το αγόρι ζητούσε τη συμβουλή του, αυτός τον συμβούλευε ότι είναι πιο ωφέλιμο να προσφέρεται σε κάποιον που δεν είναι ερωτευμένος μαζί του, παρά σε κάποιον που είναι¹³⁸.

Από την αρχή της ομιλίας του Σωκράτη φαίνεται ξεκάθαρα ότι αυτός μιλάει για τον Λυσία, που προσπαθεί να προσελκύσει με τη δύναμη του λόγου του το νεαρό Φαίδρο. Ο Σωκράτης τονίζει ότι αυτοί που θέλουν να ενεργούν και να σκέφτονται αποτελεσματικά, σωστά και όχι λανθασμένα, θα πρέπει να στραφούν πρώτα στον εαυτό τους και να βρουν τι είναι αυτό που πραγματικά αναζητούν. Πριν όμως ξεκινήσουν να το ψάχνουν, θα πρέπει να έρθουν σε συμφωνία με τον εαυτό τους. Διαφορετικά θα κινηθούν σε λάθος δρόμους, ξένους για αυτούς και υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να παραπλανηθούν και να μην βρουν ποτέ αυτό που αναζητούν. Πρώτα λοιπόν προτείνει πως πρέπει να προσδιορίσουμε, αλλά και να συμφωνήσουμε στον ορισμό του έρωτα, πριν ξεκινήσουμε να βρούμε τα οφέλη και τη ζημία που ο έρωτας είναι ικανός να προκαλέσει.

---

¹³⁷ Είναι οι μούσες που γοητεύουν και προκαλούν ευχαρίστηση, σε αντιδιαστολή με τη μούσα της φιλοσοφίας. Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 419

¹³⁸ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 209

Ο έρωτας λοιπόν είναι μία επιθυμία¹³⁹. Αλλά και εκείνοι όμως που δεν είναι ερωτευμένοι, επιθυμούν ωραία πράγματα. Πώς λοιπόν μπορούμε να διακρίνουμε αυτόν που είναι ερωτευμένος από αυτόν που δεν είναι; Εξάλλου κυβερνούμαστε από δύο αρχές: η μία είναι η εγγενής επιθυμία για ηδονή και η άλλη είναι μια επίκτητη γνώμη, που αποσκοπεί στο καλύτερο. Αυτές οι αρχές μέσα μας άλλοτε είναι μονιασμένες και άλλοτε μάχονται μεταξύ τους για το ποια είναι αυτή που θα επικρατήσει και τότε επικρατεί η μία και τότε επικρατεί η άλλη. Όταν επικρατεί η γνώμη, το άτομο διακατέχεται από σωφροσύνη. Όταν όμως κυριαρχεί η ηδονή και κυριεύεται το άτομο από αυτήν, τότε ονομάζεται ύβρις¹⁴⁰. Η Ύβρις όμως έχει πολλές μορφές και πολλά ονόματα. Το όνομα που παίρνει εξαρτάται από τη μορφή που θα κυριαρχήσει σε κάποιον. Όποιο όνομα όμως και αν πάρει, σίγουρα δεν είναι καθόλου τιμητικό¹⁴¹.

Για παράδειγμα, αν η επιθυμία για φαγητό υπερνικήσει το λόγο και κυριαρχήσει σε κάποιον, τότε αυτόν τον χαρακτηρίζουμε ως λαίμαργο, γιατί δεν μπορεί να κυριαρχήσει την επιθυμία του, αλλά κυριαρχείται από αυτήν, με αποτέλεσμα σταδιακά να παρουσιαστούν προβλήματα, όχι μόνο στην υγεία του, αλλά και στη μετέπειτα ζωή του. «Η άλογη επιθυμία που επικράτησε της

---

¹³⁹ Και στο Συμπόσιο ο έρωτας ορίζεται ως επιθυμία από τον Αριστοφάνη: «τοῦ ὄλου οὔν τῆ ἐπιθυμία καὶ διώξει ἔρως ὄνομα». Θεοδωρακόπουλος, 2010: 424

¹⁴⁰ Ο έρωτας ορίζεται ως ύβρις και στο Συμπόσιο από τον Ερυξίμαχο. Ο Πλάτωνας συσχετίζει τον έρωτα με την αδικοπραγία, την έπαρση, τη λαγνεία, την αταξία και την απερισκεψία. Η διάκριση του έρωτα σε φιλοσοφικό και υβριστικό συναντάται και στους Νόμους. Θεοδωρακόπουλος, 2010: 425-426

¹⁴¹ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 211, 213

άποψης που τείνει στο ορθό και οδηγήθηκε στην ηδονή της ομορφιάς..., πήρε το όνομά της από την ίδια τη ρώμη και ονομάστηκε έρωτας»¹⁴².

Εφόσον ο παραπάνω λόγος ορίστηκε ως ορισμός, τώρα μπορούμε να προχωρήσουμε για να ορίσουμε αν αυτός που κυριαρχείται από έρωτα βλάπτει ή ωφελεί τον εαυτό του. Αν ο εραστής επιλέξει κάποιον πνευματικά κατώτερό του, όχι ίσο με αυτόν ούτε καλύτερο, υπάρχουν πολύ μεγάλες πιθανότητες ο αγαπημένος του να φθονεί τη σοφία του, γιατί ο ίδιος θα θεωρεί τον εαυτό του αμαθή. Πιστεύοντας ότι δεν μπορεί να αναπτυχθεί ο ίδιος, πιθανότατα να μην επιτρέψει ούτε στον αγαπημένο του να αναπτύξει τις ικανότητές του.

Ο εραστής θέτει τροχοπέδη στις επωφελείς συναναστροφές του αγαπημένου και ειδικά στη συναναστροφή του με τη θεϊκή φιλοσοφία. Τον κρατά σε άγνοια και επιθυμεί να μονοπωλεί το ενδιαφέρον του. Εύχεται την υλική ένδεια και οικογενειακή αποξένωση του αγαπημένου. Ελπίζει να παραμείνει ο αγαπημένος άγαμος, άτεκνος και άστεγος.

Ο εραστής, συνεπώς, δεν ωφελεί πνευματικά με κανέναν τρόπο τον αγαπημένο. Αντίθετα, τον ζημιώνει, τον φθονεί, τού προκαλεί αηδία, τού φέρεται προσβλητικά και αισχρά και, όταν απογυμνωθεί από το αίσθημα του έρωτα, γίνεται άπιστος και ασυνεπής στη μέχρι τότε σχέση του. Ο αγαπημένος τότε αγανακτισμένος τον καταριέται και μετανιώνει που προσφέρθηκε σε έναν ερωτευμένο, ο οποίος ως ερωτευμένος, διακατεχόταν από ένα παράλογο πάθος και στερούνταν λογικής. Και καταλήγει ο Σωκράτης πως «η φιλία του εραστή δεν οφείλεται σε καλή διάθεση, αλλά στην ανάγκη

---

¹⁴² Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 213, 215. Στη λέξη έρωτας προσάπτεται ετυμολογική συγγένεια με τη λέξη ρώμη, με σκοπό την προβολή του ερωτικού στοιχείου της δύναμης (σελ. 419).

του να χορτάσει, όπως συμβαίνει με το φαγητό»¹⁴³. Στο σημείο αυτό μάλιστα παρομοιάζει τον έρωτα του εραστή με την υποτιθέμενη και προσποιητή αγάπη του λύκου για το πρόβατο:

Όπως οι λύκοι αγαπάνε το αρνί
έτσι οι εραστές αγαπάν το παιδί¹⁴⁴.

Στο σημείο αυτό ο Σωκράτης ολοκληρώνει τον πρώτο του λόγο. Ωστόσο, δεν έχει μιλήσει για τον μη κατεχόμενο από έρωτα, γεγονός που προκαλεί την αντίδραση του Φαίδρου. Ισχυρίζεται πως τα καλά στοιχεία του μη κατεχόμενου από έρωτα είναι τα αντίθετα από τα αρνητικά στοιχεία εκείνου που κατέχεται από έρωτα. Γι' αυτό και αποφασίζει να φύγει, παρά τη μεγάλη και ανυπόφορη ζέση του μεσημεριού. Ξαφνικά όμως τού έρχεται θεία έμπνευση και συνειδητοποιεί πως με τον προηγούμενο λόγο του προσέβαλε το θεό:

Καλέ μου φίλε, όταν επρόκειτο να διαβώ τον ποταμό, συνέβη να μου έρθει το θεϊκό πνεύμα, ο οiwνός που με επισκέπτεται συνήθως – πάντα με συγκρατεί από αυτό που σκοπεύω να κάνω – και μου φάνηκε ότι, από το ίδιο μέρος, άκουσα κάποια φωνή που δεν με αφήνει να φύγω πριν εξαγνιστώ, σα να έχω αμαρτήσει για κάποιο πράγμα στο θεό. (242c)¹⁴⁵.

Ο έρωτας όμως έχει θεϊκή φύση, αφού είναι γιος της θεάς Αφροδίτης. Συνεπώς, δεν είναι δυνατό να είναι κάτι τόσο κακό, όσο διατείνονταν όλα αυτά

---

¹⁴³ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 229

¹⁴⁴ Θεοδωρακόπουλος, 2010: 436. Ο Πλάτων στο σημείο αυτό διακωμωδεί δύο στίχους της Ιλιάδας: ὡς οὐκ ἔστι λέουσι καὶ ἀνδράσιν ὄρκια πιστά , οὐδὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν (X 262-263).

¹⁴⁵ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 233

που λέχτηκαν παραπάνω γι' αυτόν. Ο έρωτας, υποστηρίζει ο Σωκράτης, είναι ιερός για τους ανθρώπους και γι' αυτό δεν θα πρέπει να είμαστε επικριτικοί μαζί του και άδικοι. Μετά την αμαρτία που διέπραξε στο πρόσωπό του, νιώθει την ανάγκη να εξαγνιστεί και να επανορθώσει. Δεν θέλει να έχει την ίδια μοίρα με τον ποιητή Στησίχορο, ο οποίος τυφλώθηκε, όταν έγραψε ένα υβριστικό ποίημα για την ωραία Ελένη¹⁴⁶. Γι' αυτό και αποφασίζει να εκφέρει την παλινωδία του, η οποία θα αποτελέσει και τον ύμνο του έρωτα. Σ' αυτήν, ο Σωκράτης "φλερτάρει" με το Φαίδρο, ο οποίος βρίσκεται στη θέση του *καλοῦ παιδός* και προσπαθεί να γοητεύσει τον εραστή του¹⁴⁷.

Με acáλυπτο πλέον κεφάλι θα προφέρει την παλινωδία, έναν καθαρό κατά τα λεγόμενά του λόγο. Τώρα θα εκφέρει το λόγο του Στησίχορου, σε αντίθεση με τον προηγούμενο λόγο του, που ήταν του Φαίδρου. Θα υποστηρίξει την παρανόηση που προκάλεσε ο πρώτος του λόγος και την αξία της προσφοράς του ερώμενου σ' αυτόν που κατέχεται από έρωτα.

Ο ερώμενος πρέπει να προσφέρεται στον ερωτευμένο, γιατί ο ερωτευμένος προκαλεί πολλά καλά στον ερώμενο, ως αποτέλεσμα της θεϊκής του μανίας. Και η μανία αυτή δεν αποτελεί ένα αρνητικό πράγμα, καθώς είναι ένα θεϊκό δώρο. Μάλιστα, την διακρίνει σε τέσσερα είδη: την προφητική, την καθαρτική, την ποιητική και την ερωτική. Όσον αφορά την προφητική μανία, η ιέρεια των Δελφών και οι ιέρειες της Δωδώνης κρίνονται πολύ καλύτερες και ανωτέρου επιπέδου από τους οιωνοσκόπους, γιατί και η ίδια τους η τέχνη

---

¹⁴⁶ Ο Στησίχορος είναι γνωστός για την περίφημη παλινωδία του. Είχε γράψει ένα ποίημα υβριστικό για την ωραία Ελένη και τον Τρωικό Πόλεμο, αλλά αμέσως μετά λέγεται πως τυφλώθηκε. Έπειτα, συνέγραψε μια δεύτερη ωδή, μια παλινωδία, για να «διορθώσει» όσα είχε γράψει για την Ελένη και σαν από θαύμα ξαναβρήκε την όρασή του. (<http://el.wikipedia.org/wiki/Στησίχορος>)

¹⁴⁷ Calame, 2004: 229

είναι καλύτερη¹⁴⁸. Αυτή ονομάζεται μαντική, λέξη που προήλθε από τη μανική, τη μανία:

Όσο λοιπόν τελειότερη και άξια μεγαλύτερης εκτίμησης είναι η μαντική από την οιωνιστική, και ως όνομα και ως πράγμα, τόσο ωραιότερη είναι, σύμφωνα με τη μαρτυρία των παλιών, η μανία από τη φρονιμότητα, δεδομένου ότι η πρώτη έχει θεϊκή προέλευση, ενώ η δεύτερη ανθρώπινη. (244d)¹⁴⁹.

Η μανία των καθαρμών και των τελετών είναι αυτή που απαλλάσσει από κάθε είδους δεινά τον άνθρωπο, τον λυτρώνει και δημιουργείται από τους θεμελιωτές των θρησκειών. Η ποιητική μανία προέρχεται από τις Μούσες και οδηγεί τον ποιητή στη σύνθεση μεγαλειωδών στιχουργημάτων, σε αντίθεση με τους ποιητές που ακολουθούν τους συμβατικούς λογοτεχνικούς κανόνες. Τέλος, η ερωτική μανία προκαλεί την πιο μεγάλη ευδαιμονία, ωφέλεια και σοφία. Είναι μια μορφή ευλογίας¹⁵⁰. «Είναι αντίθετη προς κάθε φρονιμάδα, που οικονομάει πράγματα θνητά και φειδωλά και σπέρνει μέσα στην ψυχή του φίλου την ανελευθερία, αυτήν που το πλήθος την παινεύει ως αρετή»¹⁵¹. Προκειμένου όμως να μπορέσουμε να κατανοήσουμε την αλήθεια του έρωτα, πρέπει να προσδιοριστούν η φύση, τα πάθη και οι ενέργειες της ψυχής.

Αφού ο Σωκράτης παραθέσει την επιχειρηματολογία του για την αθανασία της ψυχής, διατυπώνει το μύθο της ψυχής, παρομοιάζοντάς την με

---

¹⁴⁸ Taylor, 1990: 356

¹⁴⁹ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 245

¹⁵⁰ Taylor, 1990: 356

¹⁵¹ Θεοδωρακόπουλος, 2010: 165

έναν ηνίοχο και δύο άλογα και περιγράφει το βίο των ψυχών σαν μία πανηγυρική πομπή¹⁵². Στη συνέχεια, περνάει στον περίφημο μύθο του έρωτα.

Σύμφωνα με τον Σωκράτη, το κάλλος απεικονίζεται πιο έντονα και εντυπωσιακά μέσω των αισθήσεων. Η ψυχή που έχει λησμονήσει την επουράνια αγαθότητα, ομορφιά και τελειότητα, η γήινη απεικόνισή της επιφέρει τη λαχτάρα συνεύρεσης με το ωραίο σώμα. Η ψυχή όμως που ήρθε πρόσφατα σε επαφή με το επουράνιο και πνευματικό κάλλος, η γήινη απεικόνισή της επιφέρει δέος και αφοσίωση προς το ωραίο σώμα. Τότε τα φτερά της ψυχής αρχίζουν να φυτρώνουν, εμπειρία τόσο οδυνηρή (καθώς προκαλεί πόνο για τη στέρηση του αγαπημένου) όσο και ευχάριστη (καθώς προκαλεί ανακούφιση, χαρά και ψυχική γαλήνη στην παρουσία του αγαπημένου). Ο εραστής έχει ως μοναδικό του στόχο τη συνεχή και αδιάλειπτη ικανοποίηση του πόθου του, αδιαφορώντας για την οικονομική του κατάσταση, τις κοινωνικές του συναναστροφές και κάθε είδους καθιερωμένες συνήθειες. Είναι ερωτοχτυπημένος, διακατέχεται από την παραληρηματική μανία του έρωτα. Ουσιαστικά, αυτό που συμβαίνει είναι μία αναγέννηση των φτερών της ψυχής¹⁵³:

Με όλη τούτη, λοιπόν, την αναταραχή, η ψυχή ολόκληρη βράζει και δονείται, και, όπως ακριβώς δημιουργείται, σε εκείνους που βγάζουν δόντια, ο πόνος γύρω από αυτά ενόσω φυτρώνουν, δηλαδή τσούξιμο και αίσθημα έντονης δυσανεξίας γύρω από τα ούλα, έτσι προκαλείται και ο πόνος που υφίσταται εκείνος που η ψυχή του αρχίζει να βγάζει φτερά: αυτή βράζει και

---

¹⁵² Taylor, 1990: 357

¹⁵³ Taylor, 1990: 358-359

ερεθίζεται πονώντας και ταλαιπωρείται από τη φαγούρα, την ώρα που φυτρώνουν τα φτερά της. (251c)¹⁵⁴.

Πραγματοποιείται τώρα μια ένωση μεταξύ αισθητής και πνευματικής ομορφιάς. Η ψυχή του εραστή θερμαίνεται διαμέσου των ματιών του κι έτσι ξαναβλαστάνουν τα φτερά του. Γίνεται πάλι δέκτης και κοινωνός της ιδεατής ομορφιάς, με αποτέλεσμα να μαλακώσει και να λιώσει η περασμένη της τραχύτητα, που έθετε τροχοπέδη στο φύτρωμα των φτερών. Οι εικόνες που παρατίθενται είναι πολύ εντυπωσιακές, παραστατικές και ζωηρές, αλλά και χαρακτηριστικές του πλατωνικού ύφους¹⁵⁵.

Ο χαρακτήρας του εραστή αποτελεί το γνώμονα για την αναζωογόνηση του πάθους από συγκεκριμένους ανθρώπους. Ο κάθε άνθρωπος ανάλογα με την προσωπικότητά του επιθυμεί η ψυχή του αγαπημένου του να είναι συγγενική είτε με το Δία είτε με την Ήρα είτε με τον Απόλλωνα είτε με οποιονδήποτε θεό τιμά και αναγνωρίζει. Αυτοί που είναι υποστηρικτές του Δία¹⁵⁶, επιθυμούν ο εραστής τους να έχει φιλοσοφικό και ηγεμονικό χαρακτήρα. Το μόνο σίγουρο είναι πως ο ερωτευμένος επιδιώκει να μεταμορφώσει χαρακτηριστικά του εραστή του και να τού προσδώσει στοιχεία παρόμοια με το θεό του¹⁵⁷. «Ο θεός, που είναι εδώ το αντικείμενο της παιδείας, δεν είναι αφηρημένο ον, αλλά πρότυπο ολότελα συγκεκριμένο,

---

¹⁵⁴ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 275, 277

¹⁵⁵ Θεοδωρακόπουλος, 2010: 247

¹⁵⁶ Θεοδωρακόπουλος, 2010: 473. «Ο Δίας εδώ είναι ταυτόσημος με την καθαρή νόηση, γιατί αυτή αντλεί κατ' ευθείαν από τον κόσμο των ιδεών. Ο εραστής λοιπόν που ακολουθεί το Δία, ο εραστής που αντλεί από το Δία, αυτός χύνει πάλι τα Δία νάματα στην ψυχή του αγαπημένου».

¹⁵⁷ Taylor, 1990: 359

ἔμψυχον ζῶον, πλαστουργημένο και αυτό σύμφωνα με την ιδέα, που είναι όχι μόνο πέρα από τους ανθρώπους, αλλά και πέρα από τους θεούς»¹⁵⁸.

Στο σημείο αυτό, ο Σωκράτης επανέρχεται στην τριαδική διαίρεση της ψυχής με την εικόνα των δύο αλόγων και του ηνίοχου, προκειμένου να δικαιολογήσει την εκδήλωση διαφορετικών συμπεριφορών. Το ένα άλογο βρίσκεται σε πλεονεκτικότερη θέση, καθώς είναι όμορφο, επιβλητικό, φιλότιμο και συνετό. Το άλλο βρίσκεται σε δυσμενέστερη θέση, καθώς είναι άσχημο, υβριστικό, ανυπότακτο και αλαζονικό. Όταν ο ηνίοχος θεάται το αγαπημένο πρόσωπο, τότε το φρόνιμο άλογο υπακούει στον ηνίοχο, ενώ το ατίθασο δεν υποτάσσεται στα χαλινάρια του ηνίοχου. Το τελευταίο πολλές φορές “εξημερώνεται”, συνεχίζει όμως αγωνίζεται κατά του ηνίοχου. Ο αγώνας του αυτός θεριεύει, όταν συναντά ανταπόδοση στην έκφραση του πάθους του. Αν εξακολουθήσει ο ηνίοχος να αντιστέκεται, τότε τα δύο άλογα κερδίζουν τη μία από τις τρεις νίκες που απαιτούνται για να απελευθερωθούν από το σώμα. Αποκτούν την ελευθερία τους, υποσκελίζοντας το κακό. Αν όμως, αντί να επιλέξουν τη σοφία, προτιμήσουν την τιμή, τότε το υπεροπτικό άλογο είναι δυνατόν να επιβάλει την επιθυμία του και το σκοπό του. Τέτοιες καταστάσεις θα συναντήσουν και αργότερα στη ζωή τους ορισμένες φορές, αφού πότε θα κυριαρχεί η συμπεριφορά του ενός αλόγου και πότε του άλλου. Όταν πεθαίνουν δεν έχουν φτερά, παρόλο που ποθούν να αποκτήσουν, γεγονός που είναι μεγάλο κατόρθωμα. Αυτή είναι η αρχή μιας ανοδικής πορείας με προορισμό τον ουρανό¹⁵⁹.

Ο Σωκράτης ολοκληρώνει την παλινωδία λέγοντας:

---

¹⁵⁸ Θεοδωρακόπουλος, 2010: 254

¹⁵⁹ Taylor, 1990: 359

Λοιπόν, παιδί μου, αυτά τα αγαθά, τόσο μεγάλα και θεϊκά, θα σου χαρίσει η φιλία του εραστή· αντίθετα, η οικειότητα εκείνου που δεν είναι ερωτευμένος, όντας ανακατεμένη με τη φρόνηση των θνητών, θα σου επιφυλάξει θνητές¹⁶⁰ και φειδωλές απολαβές, θα ενσπείρει στην ψυχή του φίλου την ανελευθερία, που επαινείται από τον πολύ κόσμο ως αρετή, και θα κάνει την ψυχή να στριφογυρίζει γύρω και κάτω από τη γη, σαν ανόητη, για εννέα χιλιάδες χρόνια. (256e-257a)¹⁶¹.

Ο Σωκράτης έχει επισημάνει τα αγαθά που προσφέρει η φιλία του εραστή, εν αντιθέσει με τα κακά που προξενεί η οικειότητα του μη ερωτευμένου. Τα κακά αφορούν την παροχή θνητών απολαβών, την υποδούλωση της ψυχής του εραστή και την ανόητη περιφορά της στη γη για 9.000 χρόνια. Ο Σωκράτης προσεύχεται στον Έρωτα να εισακούσει τον ύμνο του και να τον συγχωρέσει, δείχνοντας ευμένεια και μη στερώντας του τη δοθείσα από τον ίδιο τον Έρωτα ερωτική τέχνη. «Δέεται να τού μείνει ο Έρωτας καλόβουλος και σπλαχνικός και προ παντός να μην τού αφαιρέσει την εσωτερική όραση»¹⁶². Τέλος, με αυτήν την πιο όμορφη και καλή παλινωδία, εύχεται να καταφέρει ο Έρωτας να στρέψει το λογογράφο Λυσία από τη ρητορική και τη βλασφημία στη φιλοσοφία.

---

¹⁶⁰ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 424. «Τα οφέλη από το μη ερωτευμένο εραστή είναι θνητά, εφόσον το συναίσθημά του δεν υπερβαίνει την αισθησιακή έλξη και, κατά συνέπεια, δεν ενεργοποιείται ως μανία για το ιδεατό, αθάνατο κάλλος».

¹⁶¹ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 301, 303

¹⁶² Θεοδωρακόπουλος, 2010: 276-277

Οι Ερωτικές Σχέσεις στο Φαίδρο

Μέσα στο έργο του Πλάτωνα μπορούμε να εντοπίσουμε μία μικρογραφία της τότε εποχής. Μέσα από τη μελέτη του Φαίδρου συναντάμε καταστάσεις και θέσεις που στη σημερινή εποχή δεν είναι αποδεκτές: ούτε στην κοινωνική ζωή της τότε εποχής όμως θεωρούνταν φυσιολογικές, παρόλο που αναπτύχθηκαν κάτω από μία διαφορετική θρησκεία.

Ο Πλάτωνας επικεντρώνεται στην ομοφυλοφιλική σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα σε έναν ηλικιωμένο και έναν έφηβο, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι κατακρίνει με κάποιο τρόπο τη σχέση και τον έρωτα που αναπτύσσεται ανάμεσα σε μια γυναίκα και έναν άνδρα, καθώς μόνο μέσα από τον ετερόφυλο έρωτα είναι δυνατό να επιτευχθεί η αναπαραγωγή του ανθρώπινου είδους¹⁶³. «Η μανία προς το (ετερόφυλο) κάλλος που παράγει αμοιβαία έρωτα, τόσο στο αισθησιακό, όσο και στο μεταφυσικό επίπεδο, η δυνατότητα πλατωνικά εμπνευσμένων θεωρήσεων της έλξης μεταξύ του άνδρα και της γυναίκας δεν μπορεί να αμφισβητηθεί»¹⁶⁴.

Στο έργο παρουσιάζεται ο έρωτας μεταξύ αντρών. Αν μελετήσουμε όμως προσεκτικά τους νόμους της τότε εποχής, παρόλο που μέσα στο κείμενο παρουσιάζεται τόσο απλά, θα δούμε πως αν ήσουν ομοφυλόφιλος, ήσουν υποχρεωμένος να το δηλώσεις, έτσι ώστε να μην έχεις κανένα δικαίωμα σε δημόσια αξιώματα.

Μέσα στο κείμενο παρατηρούμε ότι την τότε εποχή δεν θεωρούνταν αποδεκτή η σχέση μεταξύ εφήβων και αντρών, όπως και σήμερα θεωρείται παιδεραστία και διώκεται ποινικά. Σε περίπτωση που ένας ενήλικος άντρας

¹⁶³ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 45

¹⁶⁴ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 46

συνάψει σχέση με ανήλικο, τότε κατηγορείται για αποπλάνηση ανηλίκου και η τιμωρία που θα υποστεί από το νόμο είναι αρκετά αυστηρή.

Τα όσα αναφέραμε παραπάνω, τα αναφέραμε για το λόγο ότι τις περισσότερες φορές γίνεται μία παρερμηνεία των όσων διαβάζουμε. Πολλοί είναι αυτοί που θα υποστηρίξουν, διαβάζοντας το Φαίδρο του Πλάτωνα, ότι εκείνη την εποχή ήταν κοινωνικά αποδεκτό και θεωρούνταν φυσιολογική η σχέση μεταξύ αντρών, αλλά και η σχέση μεταξύ ανδρών και εφήβων. Καλό είναι να μην βγάζουμε αυθαίρετα συμπεράσματα και να μελετάμε τους άγραφους, αλλά και γραπτούς νόμους της εποχής.

Επιδιώκοντας να προσεγγίσουμε τη σημασία του έρωτα στο έργο και έχοντας υπόψη τη γνώμη και των δύο πλευρών, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι ο έρωτας είναι ωφέλιμος ανάλογα με τη μορφή που τού δίνει και τον τρόπο που τον προσεγγίζει ο καθένας.

Όταν ο έρωτας είναι αμοιβαίος ανάμεσα σε δύο πρόσωπα της ίδιας πνευματικότητας, τότε τα άτομα μπορούν να αναπτυχθούν μέσα από αυτόν και μαζί με αυτόν. Τα ίδια, έχοντας γνώση του εαυτού τους, δεν έχουν λόγο να φθονούν το ένα το άλλο, αλλά ούτε να ανταγωνίζονται μεταξύ τους. Οπότε υπάρχει αρκετός ελεύθερος χρόνος, χωρίς πίεση και συγκρούσεις να αναπτύσσεται πνευματικά ο καθένας ξεχωριστά, χωρίς να καταπιέζει και, αντίστοιχα, να καταπιέζεται από το σύντροφό του.

Η επιλογή του κατάλληλου συντρόφου δεν μπορεί να είναι τυχαία, γιατί αν είναι τυχαία, μπορεί να μην αποδώσει όπως θα το θέλαμε. Για να επιλέξουμε τον κατάλληλο σύντροφο, θα πρέπει πρώτα να γνωρίσουμε όσο το δυνατό περισσότερο τον εαυτό μας, να έρθουμε σε επαφή μαζί του για να

εντοπίσουμε ποιες είναι οι ανάγκες μας, αλλά και ποιοι οι λόγοι που μάς ωθούν στο να συσχετιστούμε με το άλλο φύλο.

Διευρύνοντας λιγάκι τα όσα ειπώθηκαν στο έργο, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι ο έρωτας θα μπορούσε από ένα όμορφο συναίσθημα να μετατραπεί σε μία στείρα, καταναγκαστική σχέση, όταν τα άτομα στερούν το ένα από το άλλο ελευθερίες και προσπαθούν να απομονώσουν τον αγαπημένο τους από τους φίλους τους, τους γνωστούς τους, ακόμα και από οικογενειακά τους πρόσωπα, έτσι ώστε να έχουν την πλήρη κυριαρχία πάνω τους.

Όταν είμαστε ερωτευμένοι παρασυρόμαστε από το πάθος, βλέπουμε τα πράγματα και κρίνουμε τις καταστάσεις γύρω μας, έτσι όπως θα θέλαμε να είναι και όχι όπως είναι. Αυτό έχει ως λογικό επακόλουθο κάποια στιγμή να αναιρούμε λόγια που είπαμε και να μετανιώνουμε για πράγματα που κάναμε, όταν ήμασταν υπό την επήρεια του έρωτα.

Στο Φαίδρο τονίζεται η δύναμη του έρωτα και των ερωτευμένων, γιατί όταν είμαστε ερωτευμένοι ρίχνουμε τα περιφραγμένα όρια γύρω από τον εαυτό μας και επιτρέπουμε στον αγαπημένο μας να εισέλθει. Τού παραχωρούμε τόσο πολύ το χώρο γύρω μας, που ξεχνάμε να κρατήσουμε και λίγο χώρο για την άνεση του εαυτού μας.

Ο ερωτευμένος μετέχει στη θεότητα¹⁶⁵, προσπαθεί να προσηλυτίσει τον αγαπημένο στο θεϊκό στοιχείο και να τού μεταλαμπαδεύσει τα χαρακτηριστικά της θεϊκής αυτής μύησης. Εκδηλώνει με οποιονδήποτε τρόπο την αφοσίωσή του στον ερώμενο, καθώς οι γυμναστικές ασκήσεις και οι

---

¹⁶⁵ Η μετοχή του ερωτευμένου στη θεϊκή φύση οφείλεται στη μανία που δημιουργεί ο έρωτας, με αποτέλεσμα να εισέρχεται το θεϊκό μέσα μας και στον αντικατοπτρισμό του ερώμενου στη μορφή του θεού. Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 423

συνευρέσεις μεταξύ τους αυξάνουν τον πόθο του γι' αυτόν. Και όταν ο ίδιος πληρωθεί με αυτόν τον πόθο, τότε ο εναπομείνας πόθος εκχέεται προς τα έξω και ρέει προς τον αγαπημένο. Ο πόθος αυτός φτάνει διάμεσου των ματιών μέχρι τις ρίζες των φτερών του ερώμενου, τις οποίες ενδυναμώνει, με αποτέλεσμα η ψυχή του να γεμίσει με έρωτα. Εξαιτίας αυτού του ιδώματος γίνεται πιο ελαφριά η ψυχή του αγαπημένου, στρέφεται προς το ιδεατό κάλλος και αναπτύσσεται ο λεγόμενος αντέρωτας, δηλαδή η ερωτική ανταπόκριση¹⁶⁶:

Όταν λοιπόν ο αγαπημένος πλησιάσει και δεχθεί τα λόγια και τη συντροφιά του ερωτευμένου, τότε, καθώς νιώθει από κοντά την οικειότητα της προτίμησής του, αιφνιδιάζεται, γιατί διαισθάνεται πως όλοι μαζί οι άλλοι φίλοι του και οι δικοί του δεν μπορούν να τού προσφέρουν ούτε ένα μέρος από τη φιλία που τού δίνει ο φίλος που, εξαιτίας του έρωτά του, έχει μέσα του το θεό. Εφόσον μάλιστα αυτή η κατάσταση συνεχίζεται για μεγάλο χρονικό διάστημα, και πλησιάζουν και αγγίζουν ο ένας τον άλλον στις γυμναστικές ασκήσεις και στις άλλες συνευρέσεις, τότε πια η πηγή εκείνου του ρεύματος, το οποίο ο Ζευς, όταν ήταν ερωτευμένος με το Γανυμήδη¹⁶⁷, το ονόμασε ίμερο (πόθο),

---

¹⁶⁶ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 43-44

¹⁶⁷ Στην ελληνική μυθολογία, ο Γανυμήδης ήταν θεοποιημένος μυθικός νέος, περίφημος για την ομορφιά του, από την Τρωάδα. Ήταν πρίγκιπας της Τροίας, γιος του βασιλιά Τρώα από τη Δαρδανία και της Καλλιρρόης, κόρης του θεού - ποταμού Σκάμανδρου. Γοητευμένος από την καταπληκτική ομορφιά του νέου, ο Δίας μεταμορφώθηκε σε αετό και αρπάζοντάς τον, τον μετέφερε στον Όλυμπο, όπου τού έδωσε αθανασία και έζησε αιώνια εκεί ως οινόχοος των θεών. Ως αποζημίωση ο Δίας πρόσφερε στον Τρώα, πατέρα του Γανυμήδη, ένα ζευγάρι άλογα γοργοπόδαρα σαν τον άνεμο. Τον Γανυμήδη οι αρχαίοι τον ταύτισαν με το θεό των πηγών του Νείλου και τον έκαναν αστερισμό. Είναι ο Υδροχόος του ζωδιακού κύκλου και προσωποποιεί το ανεξάντλητο νερό των σύννεφων που γονιμοποιεί τη γη. Η γλυπτική τέχνη, η ποίηση, η ζωγραφική και η κωμωδία ασχολήθηκαν με το μύθο του Γανυμήδη. Σήμερα σώζονται σε διάφορα μουσεία συμπλέγματα με κύριο ήρωα το Γανυμήδη, καθώς και τοιχογραφίες που ανακαλύφθηκαν στην Πομπηία με αυτό το θέμα. Και νεότεροι καλλιτέχνες όπως ο Τιτσιάνο, ο Μιχαήλ Άγγελος και ο Κορρέτζιο ασχολήθηκαν με το γοητευτικό μύθο της αρπαγής του πανώριου νέου. ([http://el.wikipedia.org/wiki/Γανυμήδης_\(μυθολογία\)](http://el.wikipedia.org/wiki/Γανυμήδης_(μυθολογία)))

στρέφεται με όλη της την ορμή και την αφθονία προς τον εραστή, και ένα μέρος της ρέει μέσα του, ενώ ένα άλλο, όταν τούτος εδώ γεμίσει, χύνεται έξω (255b-c)¹⁶⁸.

...έτσι και το ρεύμα της ομορφιάς γυρίζει πίσω στον όμορφο διαμέσου των ματιών που, από τη φύση τους, οδηγούν στην ψυχή και από εκεί αυτό το ρεύμα αναζωογονεί τις ρίζες των φτερών, τις τροφοδοτεί πάλι και δίνει δύναμη στις φτερούγες να μεγαλώσουν, και στο τέλος γεμίζει με έρωτα και την ψυχή του αγαπημένου (255c-d)¹⁶⁹.

...και όταν ο εραστής του βρίσκεται κοντά του, παύει ο πόνος του, όπως και σ' εκείνον, ενώ πάλι, όταν ο εραστής του απουσιάζει, με τον ίδιο τρόπο ποθεί και ποθείται, αφού τον κατέχει ο αντέρωτας, η ερωτική ανταπόκριση, που είναι η αντανάκλαση – μέσα στην ψυχή του – του έρωτα που εισπράττει από τον εραστή. Και το συναίσθημα αυτό, το ονομάζει και το νομίζει φιλία¹⁷⁰, και όχι έρωτα (255d-e)¹⁷¹.

Όταν κάποια στιγμή περάσει αυτό το φλογερό συναίσθημα του έρωτα, τότε το άτομο θα επιζητήσει ξανά το χώρο που είχε παραχωρήσει και θα θέσει τα όριά του από την αρχή πάλι. Με ξεκάθαρο το μυαλό και χωρίς να

---

¹⁶⁸ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 293-294

¹⁶⁹ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 295

¹⁷⁰ Η φιλία αποτελεί την ενδόμυχη πιστοποίηση της αγαθοσύνης και αξίας του άλλου, την παραίτηση του ανθρώπου από τον υποκειμενισμό του και κάθε είδους ιδιοτέλεια, την απόλαυση της ευεργεσίας του φίλου, τον εσωτερικό δεσμό των ενάρετων ανθρώπων. Αντίθετα, ο έρωτας είναι μια μανία και βρίσκεται ανάμεσα στην πενία και τον πλούτο. Οι αρχαίοι Έλληνες επεσήμαναν τη βαθιά και ουσιαστική σύνδεση μεταξύ φιλοσοφίας και φιλίας. Είναι παραδειγματική και αποτελεί πρότυπο η έννοια της φιλίας, όπως την ανέπτυξαν οι Πυθαγόρειοι. Ο Αριστοτέλης μάλιστα διαμόρφωσε μια ξεχωριστή και αληθινή θεωρία περί φιλίας. Η όλη νοοτροπία και στάση ζωής των φιλοσοφικών σχολών συντείνει προς το ιδεώδες της φιλίας, καθώς ο παρόμοιος τρόπος ζωής δημιουργεί στενούς δεσμούς φιλίας. Θεοδωρακόπουλος, 2010: 482

¹⁷¹ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 296

παρασύρεται από κανένα συναίσθημα, σκεπτόμενος πιο λογικά θα μετανιώσει για τον τρόπο που αντέδρασε απέναντι σε κάποιες καταστάσεις, εφόσον τώρα το επίπεδο σκέψης του έχει αλλάξει και κινείται με γνώμονα τη λογική και όχι το συναίσθημα.

Η Σημασία του Έρωτα στο Φαίδρο

Ο έρωτας αποτελεί τη δύναμη της έλξης της ψυχής προς τις ιδέες. Δίνει στην ψυχή εκείνη την ορμή και τη βούληση, οι οποίες είναι απαραίτητες για τη στροφή προς την αληθινή γνώση. Παρόλο που αποτελεί το μεγαλύτερο από τα πάθη του ανθρώπινου σώματος, μπορεί να παρεκκλίνει από τους γήινους σκοπούς του, εφόσον έλκει την καταγωγή του από την ψυχή. Αρχικά, η ερωτική επιθυμία τρέπει τον ερωμένο προς το κάλλος του σώματος. Όμως, η ευγενής ψυχή μπορεί ν' αναγνωρίσει διαμέσου του αισθησιακού κάλλους την αντανάκλαση του ιδεατού, το οποίο είχε θεωρήσει στην ασώματη ζωή της. Έτσι, ο έρωτας αποδεικνύεται ως η αποφασιστική παρόρμηση για τη μεταβολή εκείνης της επιθυμίας, που στρέφει την ένταση των συναισθημάτων μας προς τη θέαση της αληθινής γνώσης¹⁷².

Στην ελληνική παράδοση, ο έρωτας σημαίνει αγάπη. Έτσι και στο Φαίδρο τονίζεται η αξία του έρωτα, που πρέπει να στηρίζεται σε όμορφα στοιχεία, γιατί είναι κάτι ιερό που απαιτεί το σεβασμό των ανθρώπων. Ο έρωτας μπορεί να είναι καλό, αλλά μπορεί και να μην είναι. Αυτό δεν έχει να κάνει με την ίδια τη φύση του έρωτα, αλλά με αυτόν που τον μεταχειρίζεται.

Αν ο ερωτευμένος σέβεται την αξία του έρωτα και δεν επιδιώκει να οδηγήσει στο σκοταδισμό τον αγαπημένο του, αλλά να τον ανυψώσει πνευματικά, τότε είναι κάτι καλό. Αν όμως επιδιώκει το αντίθετο, τότε δεν μιλάμε για έρωτα, αλλά για κάτι άλλο. Πολύ σωστά ο Σωκράτης τόνισε ότι πρέπει να δοθεί πρώτα ένας ορισμός του έρωτα και μετά να ορίσουμε αν ο έρωτας είναι κάτι καλό ή κάτι κακό.

---

¹⁷² Vegetti, 2000: 170

Ο Σωκράτης υποστηρίζει πως εκείνο που χαρακτηρίζει τον έρωτα προς ένα πρόσωπο, είναι η έλξη που ασκείται από την ιδιαιτερότητα της μορφής του, στην οποία υπάγονται τα χαρακτηριστικά του προσώπου, μέχρι και ο τρόπος που κινείται το άτομο μέσα στο χώρο.

Πράγματι, όταν ερωτευόμαστε κάποιον, υπάρχει μία αδικαιολόγητη επιθυμία να βρισκόμαστε κοντά του, στον ίδιο χώρο με αυτόν, να τον κοιτάμε επίμονα σαν μαγεμένοι, νιώθοντας μία απεριόριστη έλξη προς τη μορφή, το κάλλος συγκεκριμένων ανθρώπων.

Η θεωρία του προσωπικού έρωτα που αναπτύσσεται στο Φαίδρω τονίζει την αίσθηση του κάλλους. Όμως η αίσθηση του κάλλους διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο, διαφορετικά θα ερωτευόμασταν όλοι τους ίδιους ανθρώπους. Η αίσθηση του κάλλους έχει να κάνει περισσότερο με το ψυχικό βλέμμα του καθενός, πώς δηλαδή αποκωδικοποιεί το ωραίο ο καθένας σύμφωνα με το ψυχικό του βάθος. Έπειτα έρχεται η έλξη και η τάση προς το ερωτικό σμίξιμο με το αγαπημένο πρόσωπο για να ολοκληρωθεί ο έρωτας. Όταν ο έρωτας δεν χρειάζεται να ολοκληρωθεί με το σωματικό σμίξιμο, τότε τον ονομάζουμε πλατωνικό έρωτα. Γίνεται λοιπόν φανερό ότι «ο υπερβατικός χαρακτήρας του πλατωνικού έρωτα συνίσταται στο ότι η μεταφυσική του διάσταση, ενώ δεν αποκλείει την αισθησιακή του ολοκλήρωση, εκδηλώνεται ανεξάρτητα από αυτήν»¹⁷³.

---

¹⁷³ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 47

Έρωτας και Λόγος

Το κεντρικό ζήτημα που απασχολεί το Φαίδρο είναι ο έρωτας σε όλες του τις εκφάνσεις, είτε δηλαδή είναι πνευματικός είτε είναι σωματικός. Μέσα από την παλινωδία, δηλαδή το δεύτερο σωκρατικό λόγο, με ανάγλυφο τρόπο γίνεται η σκιαγράφηση του έλλογου έρωτα με αφορμή την αρνητική στάση που κρατάει ο Λυσίας απέναντι στο ερωτικό συναίσθημα. «Ο αφηγηματικός στοχασμός του συγγραφέα της παλινωδίας μορφοποιεί τόσο την κρισιμότητα της ελεγκτικής υπέρβασης της σωματικής ορμής από τον πόθο για το ιδεατό, όσο και την αναμνησιακή διείσδυση στο χώρο όπου συλλαμβάνεται η αλήθεια των λεγομένων και των ερωτεύσιμων πραγμάτων»¹⁷⁴.

Σκοπός του Λυσία είναι να πείσει, με ό,τι μέσο έχει, το Φαίδρο να γίνει εραστής του. Χρησιμοποιεί όλη την τέχνη του λόγου για να τον πείσει, χωρίς όμως να του το ζητήσει άμεσα. Ο Λυσίας μιλάει για τα άσχημα που προξενεί ο εραστής στον αγαπημένο του. Υποστηρίζει έντονα ότι κάποιος πρέπει να χαρίζει τον εαυτό του σε αυτόν που δεν είναι ερωτευμένος μαζί του και όχι σε αυτόν που είναι, γιατί στη διαφορετική περίπτωση πολλά δεινά θα είναι εκείνα που θα τον βρουν.

Αυτό λοιπόν που διακρίνεται μέσα από τα λόγια του Λυσία είναι ότι, επειδή στον άνθρωπο επικρατεί το επιθυμητικό μέρος της ψυχής, ο έρωτας που αναπτύσσεται ανάμεσα στους ανθρώπους έχει συμφεροντολογικά χαρακτηριστικά και καταλήγει να παίρνει την πιο χυδαία του μορφή. Το ερωτικό συναίσθημα μέσα από τα μάτια του Λυσία διαπνέεται μόνο από

---

¹⁷⁴ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 16

αρνητικά χαρακτηριστικά, γεγονός που προκαλεί την πλατωνική κριτική, η οποία παρουσιάζεται μέσα από το λόγο του Σωκράτη¹⁷⁵.

Μέσα από το διάλογο του Φαίδρου γίνονται αντιληπτά όλα τα στάδια που περνάει η ψυχή, με όπλο της τον έρωτα, για να κατακτήσει το φιλοσοφικό τρόπο σκέψης. Η ψυχή παρουσιάζεται ως ένα ζεύγος από φτερωτά άλογα και έναν ηνίοχο, ο οποίος αντικατοπτρίζει το λογιστικό μέρος της ψυχής, ενώ από την άλλη μεριά τα άλογα αντιστοιχούν στο θυμοειδές και στο επιθυμητικό μέρος της ψυχής και τα φτερά δείχνουν ότι η ψυχή δεν βρίσκεται στη γη, αλλά στον κόσμο των Ιδεών, όπου κατείχε την πραγματική γνώση. Από τη στιγμή που μπήκε μέσα στο θνητό σώμα, τα όσα γνώριζε καλύφθηκαν από τη λήθη και τώρα είναι σε θέση να βλέπει μόνο τις σκιές των πραγμάτων και όχι την ουσία τους. Η πάλη που συντελείται ανάμεσα στα μέρη της ψυχής είναι άρρηκτα δεμένη με τη «διαβαθμισμένη δυνατότητα να ελέγχεται η αισθησιακή έλξη από τη μανία για το ιδεατό κάλλος και παρακολουθείται σε όλα τα επίπεδα έκφρασης του προσωπικού έρωτα – από τον πόθο της μη ενσώματης ψυχής για τη θέαση του ωραίου, ως την ερωτική σχέση στον αισθητό κόσμο»¹⁷⁶.

Στο έργο, λοιπόν, σε όλη του την έκταση, συντελείται μια συνεχής εναλλαγή ανάμεσα στην έννοια του έρωτα και στην έννοια του λόγου, για να καταλήξει τελικά ο Σωκράτης να μάς παρουσιάσει τον έρωτα που γεννιέται μέσα στην ψυχή των ανθρώπων για το λόγο, και όταν λέμε λόγος εννοούμε τη γνώση και τη σοφία, φέρνοντας σε αντιπαράθεση κατά αυτόν τον τρόπο τη λογική με την απόλυτη κυριαρχία της επιθυμίας, που επιδιώκει μόνο την ηδονή και στην οποία δεν μπορεί να υπάρξει ούτε ένα ίχνος πνευματικότητας.

¹⁷⁵ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 13

¹⁷⁶ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 13

Ανάλογα με το μέρος της ψυχής που κυριαρχεί, διαμορφώνεται και η ποιότητα της ερωτικής σχέσης.

Ο Έρωτας ως Ορμή

Ο έρωτας ανάμεσα σε δύο ανθρώπους, όπως παρουσιάζεται μέσα από το Φαίδρο, προκύπτει από τη μανία και την ορμή να αγγίξουνε το κάλλος, ανακαλώντας στη μνήμη την ιδέα του Ωραίου που είχε η ψυχή πριν να εισχωρήσει στο ανθρώπινο σώμα και να την ξεχάσει. «Ο έρωτας είναι μια σύγκορμη ορμή της ψυχής, ένα δαιμόνισμα, που σπιρουνίζει την ψυχή ως τα βάθη της»¹⁷⁷.

Ατενίζοντας την ομορφιά, ο έρωτας ενεργοποιεί με σταδιακό τρόπο όλες εκείνες τις δυνάμεις, με σκοπό από την εξωτερική ομορφιά να φτάσει στην άπιαστη και χωρίς μορφή ουσία, που μπορεί να την αντικρίσει μόνο με τα μάτια του νου.

Η σωματική έλξη που αναπτύσσεται ανάμεσα σε δύο σώματα δεν είναι παρά η αφορμή για να τεθεί σε λειτουργία ο ιδεατός έρωτας. Η ερωτική ορμή και μανία που αναπτύσσεται «απελευθερώνει μια ικανότητα γέννησης-δημιουργίας στο εσωτερικό του όμορφου, με πεδίο πραγματοποίησης την ψυχή και το σώμα»¹⁷⁸.

Το ζευγάρι που βιώνει ένα πλατωνικό έρωτα, βιώνει παράλληλα και μια διπλή, τόσο αισθησιακή όσο και μεταφυσική πραγματικότητα στη μεταξύ τους σχέση, καθώς η ένωση των σωμάτων μπορεί να καλύπτει τις άμεσες σωματικές ανάγκες και επιθυμίες, αλλά την ίδια στιγμή φέρνει στη θύμηση, μέσα από την ανάμνηση, την επιθυμία να συναντήσει ξανά την ιδεατή ομορφιά και να απομακρυνθεί από το σώμα και την υλικότητά του.

---

¹⁷⁷ Θεοδωρακόπουλος, 1970: 136

¹⁷⁸ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 54

Η ερωτική ορμή εμφανίζεται στο διάστημα που βρίσκεται ανάμεσα στο θεϊκό και το ανθρώπινο, φέρνοντας σε επαφή τους δύο κόσμους και έχοντας ως απώτερο σκοπό να ξεφύγει από τα πλαίσια της θνητότητας. Ο Έρωτας, γιος της Πενίας και του Πόρου, ως «φιλόσοφος μανία και βακχεία» θέλει να μεταπηδήσει από την άγνοια στη γνώση. Είναι μια μορφή ορμής, που εμπεριέχει την έννοια της έλξης προς καθετί που σχετίζεται με εμάς και το οποίο μάς λείπει και το οποίο βρίσκεται έξω από τον κόσμο στον οποίο ζούμε και μάς ενεργοποιεί, ώστε να ακολουθήσουμε μια ανοδική πορεία και να το προσεγγίσουμε¹⁷⁹.

Ο έρωτας πικάρει την ψυχή του ανθρώπου λόγω της ανάμνησης μιας περασμένης ευτυχίας. Η ψυχή κάποτε ήταν αδιαίρετη από το χρόνο, αδιάσπαστη και ολόκληρη, ενώ αντίκρισε και τις αιώνιες ιδέες. Συμπορεύεται με έναν ανώτερο σκοπό. Οι αισθήσεις όμως και τα πάθη της, την διαιρούν μέσα στο χρόνο, την τεμαχίζουν. Ο τεμαχισμός αυτός προκαλεί ταραχή και φόβο στην ψυχή, η οποία λαχταρά να ξανασυσταθεί σε μία αμοίραστη οντότητα. Για το λόγο αυτό συγκεντρώνεται ο πόθος της από την περιφέρεια στο κέντρο και ορμά, προκειμένου να ενισχυθεί. «Ο αληθινός λοιπόν έρωτας είναι ένας αντίστροφος δρόμος της ψυχής, είναι ο δρόμος από τη χρονικότητα στην αιωνιότητα, από την κακοπάθεια στην ευδαιμονία»¹⁸⁰.

Η ερωτική μανία είναι ωφέλιμη, γιατί καλλιεργεί και ενισχύει τη σχέση του ανθρώπου με τους θεούς, αλλά και γιατί η ομορφιά απλώνεται ξεκάθαρα, με ενάργεια. «Η θέαση της ομορφιάς από τον άνθρωπο, με την

---

¹⁷⁹ Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 54

¹⁸⁰ Θεοδωρακόπουλος, 1970: 136

προκαλούμενη ερωτική έκρηξη, εμφανίζει τις περισσότερες ομοιότητες με την ενατένιση της υπερβατικής αλήθειας από την ψυχή»¹⁸¹:

Φθάσαμε λοιπόν στο σημείο όπου τείνει όλος ο λόγος μας, δηλαδή στην τέταρτη μανία, αυτήν που, όταν την έχει κανείς, βλέπει τη γήινη ομορφιά και έχει την ανάμνηση της αληθινής, αποκτά φτερά και τα ανοίγει με διάθεση να πετάξει, αλλά δεν μπορεί, και, όπως το πουλί, κοιτάζει προς τα πάνω αμελώντας τα κάτω πράγματα, και γι' αυτό τού συμπεριφέρονται σα να τον κατέχει μια μανία. Τούτη λοιπόν η μανία είναι η καλύτερη απ' όλους τους τρόπους, με τους οποίους το θείο έρχεται μέσα μας, και έχει την καλύτερη προέλευση, τόσο για εκείνον που την έχει (τη μανία), όσο και για εκείνον που τού μεταδίδεται· και αυτός που, μετέχοντας σε αυτή τη μανία, νιώθει έρωτα για τα όμορφα όντα, λέγεται εραστής. (249d-e)¹⁸².

Ο έρωτας αντικατοπτρίζει την ανάγκη και τον πόθο των ανθρώπων να ανοίξουν τα φτερά τους στο άγνωστο, στο όμορφο, στο καλό. Είναι μία ένθεη ιδέα, που αποσκοπεί στην ομοίωσή μας με το θεό, προσεγγίζοντας το ενάρετο κάλλος. Παρομοιάζεται με ένα παραλήρημα. Αποτελεί «μια αποφασιστική παρόρμηση για τη μεταβολή εκείνης της επιθυμίας, που στρέφει την ένταση των συναισθημάτων προς την πραγματική γνώση, τη δικαιοσύνη, τη μεταρρύθμιση της ηθικής και πολιτικής ζωής»¹⁸³.

---

¹⁸¹ Calame, 2004: 230

¹⁸² Πλάτων, Φαίδρος (Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος), 2002: 267, 269

¹⁸³ Vegetti, 2000: 170

Επίλογος-Συμπεράσματα

Διαβάζοντας αυτά τα δύο έργα του Πλάτωνα, συμπεραίνουμε ότι ο έρωτας εκείνη την εποχή είχε μία αξιόλογη θέση στη ζωή, αλλά και στην ψυχή των ανθρώπων. Οι φιλόσοφοι αναγνώρισαν την αξία του έρωτα, αλλά και τη σημασία που έχει, όχι μόνο στη διαιώνιση του είδους, αλλά και στις ψυχές των ανθρώπων, οι οποίες μέσω αυτού μπορούν να γίνουν πιο όμορφες και δημιουργικές. Ακόμα και σήμερα οι πιο σκληροί, αλλά και σκοτεινοί άνθρωποι είναι αυτοί που δεν ερωτευτήκαν ποτέ, γιατί μόνο ο έρωτας μπορεί να φέρει το φως και τη ζεστασιά στις ψυχές των ανθρώπων. Ο έρωτας μπορεί να είναι σωματικός ή πνευματικός. Αυτό το κρίνει αυτός που θα επιλέξει με ποιον τρόπο θα ερωτευτεί, από τι έχει ανάγκη ως οντότητα.

Ο τρόπος με τον οποίο οι πρόγονοί μας αντιμετώπιζαν την αξία και την ομορφιά του έρωτα είναι ζηλευτός και αξιοθαύμαστος συγκρινόμενος με τη σημερινή εποχή, που συχνά επικρατεί ένα χάος σχετικά με τις αξίες των ανθρώπων, αλλά και την αξία του έρωτα. Στη σημερινή κοινωνία, δεν είναι λίγες οι φορές που υποβαθμίζεται η σπουδαιότητα του έρωτα. Ακόμα και στα σχολεία, όπου θα έπρεπε να μεταλαμπαδεύεται στους μαθητές η αξία του ψυχοσωματικού έρωτα, το εκπαιδευτικό σύστημα κρίνεται πολλές φορές όχι μόνο αδιάφορο, αλλά και απαθέστατο απέναντι σε αυτό το πρωταρχικό και μείζον ζήτημα.

Σήμερα όσο ποτέ άλλοτε οι λέξεις έχουν χάσει την πραγματική τους αξία, όχι από την πολλή χρήση, αλλά από την κακή χρήση. Έτσι και η σημασία του έρωτα έχει χάσει την παρθενική της αξία. Έχει χρησιμοποιηθεί τόσο πολύ και για τόσους διαφορετικούς σκοπούς, που δεν έχουν να κάνουν

με αυτό το όμορφο συναίσθημα του έρωτα, αλλά με το τι θέλει ο καθένας να κερδίσει χρησιμοποιώντας αυτήν τη λέξη.

Στα σημερινά κοινωνικά συμφραζόμενα, η σχέση μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου δεν είναι συνήθως κοινωνικά αποδεκτή. Ονομάζεται ιδιαιτερότητα (στην ευγενική της έκφραση). Υπάρχουν φυσικά και πολλές άλλες εκφράσεις, οι οποίες δεν είναι καθόλου κολακευτικές, αλλά αντίθετα αρκετά σκληρές, με τις οποίες η κοινωνία μας χαρακτηρίζει όλους όσους έχουν κάποια ερωτική σχέση με άτομα του ίδιου φύλου.

Αυτά τα δύο θαυμαστά έργα του Πλάτωνα θα έπρεπε να διδάσκονται λεπτομερώς στους νέους. Έτσι, οι νέοι θα ήταν σήμερα περισσότερο ξέγνοιαστοι, εφοδιασμένοι και λειτουργικοί, αναγνωρίζοντας τη σημασία του έρωτα και εκτιμώντας την αξία του. Δυστυχώς όμως αυτά, όπως και άλλα αξιόλογα έργα, περιορίζονται μόνο ως μαθήματα συγκεκριμένων σχολών.

Τα βασικά σημεία της θεωρίας του Πλάτωνα μέσα από τα έργα του Συμπόσιο και Φαίδρος, μπορούμε να τα εντοπίσουμε στα εξής σημεία: ο έρωτας, τόσο στο Συμπόσιο όσο και στο Φαίδρο, παρουσιάζεται ως η απόλυτη, αλλά και καθολική δύναμη που έχει τη μοναδική εκείνη ικανότητα να φέρει σε επαφή το *είναι* με το *γίνεσθαι*. Με άλλα λόγια, ο έρωτας έχει τη δύναμη να ανοίξει το δρόμο για την αναζήτηση της πραγματικής αλήθειας του κόσμου και αποτυπώνει μέσα από τη φιλοσοφία την αγάπη του ίδιου του φιλοσόφου να αγγίξει τις πραγματικές ιδέες.

Ο έρωτας δεν είναι ούτε καλός ούτε κακός, αλλά ο άνθρωπος είναι αυτός που τού δίνει μορφή. Ο άνθρωπος, σεβόμενος τον έρωτα, μπορεί μέσω αυτού να βρει την αιωνιότητα της ομορφιάς και ο έρωτας να πάρει μία όμορφη μορφή. Ο άνθρωπος που κατέχεται από αυτόν, μπορεί να γίνει πιο δυνατός,

γενναίος, δημιουργικός, γεμάτος ζωντάνια και αγάπη για τον εαυτό του και τους γύρω του, σε αντίθεση με αυτόν ο οποίος περιφρονεί την αξία του έρωτα και τον χρησιμοποιεί, προκειμένου να γίνει πιο πλούσιος ή για οποιονδήποτε άλλο σκοπό, που δεν έχει να κάνει με εσωτερική ψυχική ανάπτυξη, αλλά με απόκτηση πραγμάτων. Εκεί ο έρωτας είναι σκληρός, γιατί δεν είναι ειλικρινής μαζί του αυτός που τον μεταχειρίζεται. Οπότε ο έρωτας μπορεί να γίνει καταστροφικός και να οδηγήσει τον άνθρωπο στη συμφορά και στην ασχήμια.

Η φύση, λοιπόν, του έρωτα δεν είναι ούτε καλή ούτε κακή, αλλά αφήνεται αποκλειστικά σε αυτόν που θα του δώσει μορφή. Αυτός όμως που θα του δώσει μορφή, θα του δώσει τη μορφή που έχει μέσα του, όμορφη ή άσχημη, καλή ή κακή. Δεν είναι ευθύνη, επομένως, του έρωτα αν κάποιος είναι καλός ή κακός, αλλά δεν είναι και θέμα τύχης. Οφείλεται αποκλειστικά στο τι κρύβει ο καθένας μέσα του. Στα δύο αυτά αξιόλογα έργα του Πλάτωνα τονίζεται ότι ο έρωτας είναι ελεύθερος και δεν μπορεί να κυριαρχήσει πάνω σε κάποιον, χωρίς τη θέλησή του, αλλά ούτε και να κυριαρχηθεί από κανέναν χωρίς τη θέλησή του.

Σε αυτό το σημείο θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι, αν ο άνθρωπος συνειδητοποιούσε την ελεύθερη φύση του έρωτα, τότε η ανθρωπότητα θα γλίτωνε από πολλά δεινά. Κι αυτό γιατί ο εγωισμός του ανθρώπου τον έχει φέρει σε σημείο να πιστεύει ότι μπορεί να κυριαρχήσει τον έρωτα και να κάνει κάποιον να τον ερωτευτεί ακόμα και με μαγγανείες και αθέμιτα γενικώς μέσα.

Όταν ο άνθρωπος απελευθερωθεί από τα δεσμά του εγωισμού του, τότε θα συνειδητοποιήσει ότι ο έρωτας από τη φύση του είναι ελεύθερος. Δεν έχουμε το δικαίωμα, αλλά και δεν μπορούμε να τον δεσμεύσουμε. Εξάλλου, αν και δύσκολα θα μπορούσαμε να το παραδεχτούμε, γνωρίζουμε καλά ότι

δεν μπορούμε να κάνουμε κανέναν να μάς ερωτευτεί, επειδή εμείς το θέλουμε, αν δεν το θέλει ο ίδιος. Ο έρωτας είναι δύναμη ελευθερίας και δεν φυλακίζεται: είτε σου ανήκει είτε δεν σου ανήκει.

Βιβλιογραφία

- Αντωνιάδης, Βασίλειος, *Ιστορία της αρχαίας φιλοσοφίας*, επιμ. Θ. Πενολίδης, Κράτερος, Αθήνα 2009.
- Barney, Rachel, Eros and Necessity in the Ascent from the Cave, *Ancient Philosophy*, 28, 2008.
- Calame, Claude, *Ο έρωτας στην Αρχαία Ελλάδα*, μτφ. Α. Στέφος, Μεταίχμιο, Αθήνα 2004.
- Γεωργοπούλου Νικολίτσα, *Ο πλατωνικός μύθος της Διοτίμας*, Αθήνα 1986.
- Easterling, P.E., & Knox, B.M.W., *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας*, μτφ. Ν. Κονόμη, Χρ. Γρίμπα, Μ. Κονόμη, Παπαδήμα, Αθήνα 2003.
- Θεοδωρακόπουλος, Ιωάννης, *Εισαγωγή στον Πλάτωνα*, Ρόδη, Αθήνα 1970.
- Θεοδωρακόπουλος, Ιωάννης, *Πλάτωνος Φαίδρος*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2010.
- Hadot, Pierre, *Τι είναι η αρχαία ελληνική φιλοσοφία*, μτφ. Α. Κλαμπατσέα, Ίνδικτος, Αθήνα 2002.
- Hadot, Pierre, *Σωκράτους εγκώμιον*, μτφ. Α. Μιχαήλ, Εξάντας, Αθήνα 2002.
- Hunter, Richard, *Το Συμπόσιον του Πλάτωνα*, μτφ. Δ. Κουκουζίκα, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 2007.
- Κάλφας, Βασίλειος, Ο έρωτας στον Πλάτωνα, *Αρχαιολογία & Τέχνες*, τευχ. 109, σελ. 10-13, Δεκέμβριος 2008, <http://www.arxaiologia.gr>.
- Κάλφας, Β., & Ζωγραφίδης, Γ., *Αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι*, ΙΝΣ, Θεσσαλονίκη, 2008.

- Kroh, Paul, *Λεξικό αρχαίων συγγραφέων Ελλήνων και Λατίνων*, μτφ. Δ. Λυπουρλής & Λ. Τρομάρας, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1996.
- Λαμπρίδη, Έλλη, *Εισαγωγή στη Φιλοσοφία*, Ακαδημία Αθηνών – Φιλοσοφική Βιβλιοθήκη Έλλης Λαμπρίδη, Αθήνα 2004.
- Lesky, Albi, *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας*, Μτφ. Τσοπανάκη Αγαπητού, Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2001.
- Moore, Peter, *The Symposium: An acoustic illusion*, *Arché*, Vol. 3, Issue 1, pp. 43-51, Spring 2009.
- Nesselrath, Heinz-Gunther, *Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία, τόμος Α΄, Αρχαία Ελλάδα*, (Επιμ. Δ. Ι. Ιακώβ & Α. Ρεγκάκος), Παπαδήμα, Αθήνα 2003.
- Obdrzalek, Suzanne, *Moral transformation and the love of beauty in Plato's Symposium*, *Journal of the History of Philosophy*, Vol. 48, No 4, pp. 415–44, October 2010.
- Πλάτων, *Συμπόσιο*, Κείμενο, Μετάφραση, Ερμηνεία Ι. Συκουτρής, Εστία, Αθήνα 1949.
- Πλάτων, *Συμπόσιο*, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σημειώσεις Ηλ. Ανδρεάδη, Κάκτος, Αθήνα 1993.
- Πλάτων, *Συμπόσιο*, Μετάφραση, Σχόλια Δ. Κοσμάς, Γνώση, Αθήνα 2011.
- Πλάτων, *Συμπόσιο*, Μετάφραση, Κ. Γεωργούλης & Β. Δεδούσης, Ζαχαρόπουλος, Αθήνα, 2000.
- Πλάτων, *Συμπόσιο*, Αρχαίο κείμενο, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Σημειώσεις, Υπομνήματα Ηλ. Σπυρόπουλος, Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2004.

Πλάτων, *Φαίδρος*, Μετάφραση Φιλολογική Ομάδα Κάκτου, Επιμέλεια σειράς Β. Μανδηλαράς, Κάκτος, Αθήνα 1993.

Πλάτων, *Φαίδρος*, Μελέτη, Μετάφραση, Σχόλια Π. Δόικος, Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2002.

Scully, Stephen, *Plato's Phaedrus*, Focus Philosophical Library, Newburyport 2003.

Strauss, Leo, *Leo Strauss on Plato's Symposium*, The University of Chicago, USA 2001.

Sulaiman, Amo, Plato: White and non-white love, *Kritike*, Vol. 3, No 1, pp. 78-93, June 2009.

Taylor, A. E., *Πλάτων. Ο άνθρωπος και το έργο του*, μτφ Ι. Αρζόγλου, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα 1990.

Vegetti, *Ιστορία της Αρχαίας Φιλοσοφίας*, Π. Τραυλός, Αθήνα 2000.

Vijver (van de), Anne, *A Comparison of Plato's views of eros in the Symposium and Phaedrus* (Dissertation), University of South Africa, February 2009.

Warner, Martin, Love, Self, and Plato's Symposium, *The Philosophical Quarterly*, Vol. 29, Issue 117, 329-339, October 1979.

Yunis, Harvey, Eros in Plato's Phaedrus and the Shape of Greek Rhetoric, *Arion*, 13.1, pp. 101-125, Spring/Summer 2005.

